

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

Katedra historie

**OBRAZ ITÁLIE V DLOUHÉM 16. STOLETÍ V DÍLECH
ČESKÝCH CESTOVATELŮ**

Bakalářská práce

Vypracoval: Miloš Buček

Vedoucí práce: doc. Mgr. Radmila Prchal Pavlíčková, Ph.D.

Přerov 2016

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně a použil jen uvedené bibliografické a elektronické zdroje.

V Přerově, dne

Podpis studenta

Poděkování

Na tomto místě bych chtěl poděkovat Doc. Mgr. Radmile Prchal Pavlíčkové, Ph.D. za cenné rady, připomínky, ochotnou spolupráci a vedení práce. Také bych chtěl poděkovat všem, kteří mě během psaní podporovali.

Obsah

Úvod.....	1
1. Cestování v dlouhém 16. století	8
1.1. Příčiny a cíle	8
1.2. Cestování v Českých zemích	9
1.3. Cestování do Itálie	10
2. Cestopis Jana Hasištejnského	12
2.1. Okolnosti vzniku díla.....	12
2.2. Obraz Itálie v Hasištejnského cestopisu	13
2.3. Závěr	17
3. Cestopis Oldřicha Prefáta	18
3.1. Okolnosti vzniku díla.....	18
3.2. Obraz Itálie v Prefátově cestopisu	19
3.3. Závěr	21
4. Cestopis Kryštofa Haranta	23
4.1. Okolnosti vzniku díla.....	23
4.2. Obraz Itálie v Harantově cestopisu.....	24
4.2.1. Benátky.....	24
4.2.2. Padova	28
4.3. Závěr	29
5. Cestopis Bedřicha z Donína	31
5.1. Okolnosti vzniku díla.....	31
5.2. Obraz Itálie v Donínově cestopisu.....	32
5.2.1. Popis oblastí	32
5.2.2. Popis nejvýznamnějších měst.....	36
5.3. Závěr	45
6. Analýza a porovnání cestopisů.....	47
6.1. Popis Benátek	47
6.2. Obecné rysy	50
Závěr.....	53
Použitá literatura	56
Primární literatura:	56
Sekundární literatura:	56
Resume	58

Úvod

Oblast Apeninského poloostrova byla v historii jedním z hlavních kulturních center celé Evropy. Ve starověku to bylo dědictví římské říše, ve středověku, i přes relativní rozdrobenost poloostrova, zde byly velmi bohaté a vlivné městské státy, které přišly s takovou inovací, jako bylo bankovníctví, což způsobilo, že se k moci v místních městských státech dostaly bankovnícké rody, které do svých měst investovaly peníze, a tím způsobily jejich rozkvět. Mezi nejdůležitější evropská centra se tak dostala města, jako byly například Benátky, Florencie, Milán, či Janov. Díky pokročilé znalosti mořeplavby byli italští navigátoři najímáni ostatními zeměmi do svých služeb. Díky tomu také oficiální objevitel amerického kontinentu, Kryštof Kolumbus, pocházel z italského Janova. Dalším kulturním dědictvím, které tato oblast světu dala, byla renesance a všechny aspekty s ní související, která se rozšířila, ať už dříve, či později, do celé Evropy. To, že byl Apeninský poloostrov centrem renesance, a tedy i vzdělanosti v Evropě, způsobilo, že se sem sjíždělo mnoho učenců, a také cestovatelů, kteří měli zájem se s renesanční kulturou setkat zblízka. Také to bylo faktorem i v pozdějších stoletích, kdy už sice italská renesance skončila, nicméně její důsledky stále přetrvávaly. Když tedy mladí šlechtici začali jezdit na takzvané kavalírské cesty, velmi často se vydávali právě sem. Také zde ve dvanáctém století začaly vznikat první středověké univerzity, díky čemuž sem proudilo veliké množství studentů. Všechny tyto faktory způsobily, že se oblast Apeninského poloostrova stala častým cílem cestovatelů, včetně těch z českých zemí. A ačkoliv se tato oblast po období renesance stáhla, co se týče důležitosti, poněkud do pozadí, kde vydržela díky své roztržitosti až do svého sjednocení v roce 1870, stále zde sídlilo mnoho významných umělců, jako například manýristický malíř Pontormo, či Caravaggio v období baroka. Ovšem významné bylo i italské rokoko a ještě později také neoklasicismus. V oblasti hudby zde mají kořeny takové klasické formy, jako jsou koncerty, symfonie, nebo sonáty, které vznikly díky inovacím z italské hudby z 16. a 17. století. V

architektuře zde v 16. století působil Benátčan Andrea Palladio, jehož stavby inspirovaly sloh zvaný palladiánská architektura, který byl populární v 17. století zejména v Británii a v 18. století se rozšířil také do Pruska.

Díky všem těmto výše zmíněným faktorům je tedy otázka, jak byla oblast dnešní Itálie v českých zemích vnímána, velice zajímavou, a z toho důvodu je podle mého názoru z badatelského hlediska důležité tento obraz zrekonstruovat.

Ve své bakalářské práci se tedy zaměřím na rekonstrukci popisu oblasti dnešní Itálie v 15. až 17. století v cestopisech, jejichž autory byli čeští cestovatelé putující skrze toto území, zejména do Svaté země a do Egypta, kam se odplouvalo z asi nejdůležitějšího italského přístavu, Benátek. Při cestě do těchto zemí byl totiž průchod územím dnešní Itálie téměř nezbytný a vzhledem ke kulturnímu vlivu této oblasti je tedy užitečné zaměřit se na to, co si o místní kultuře a společnosti procházející cestovatelé zaznamenali, a zda se pokusili něco z nabytých znalostí uplatnit zpět ve své rodné zemi. Byli totiž čeští šlechtici, kteří se do oblasti dnešní Itálie vydali na takzvané kavalírské cesty, při kterých se snažili projet co nejvíce míst, naučit se nové jazyky, dějiny země, naučit se hrát na hudební nástroje, správně konverzovat, osvojit si nejnovější módu, a získat kontakty, kterých bude možnost v budoucnu nějak zužitkovat. Ovšem někteří šlechtici se s italskou kulturou seznámili nikoli během kavalírských cest, ale během oficiálních návštěv. Příkladem takového šlechtice je Vilém z Rožmberka, který se v roce 1551 účastnil výpravy české šlechty, jejímž účelem byl doprovod následníka českého trůnu Maxmiliána II. Habsburského při cestě do Španělska, kde si měl vyzvednout svoji nastávající manželku Marii Španělskou a poté ji přivést do Vídně. Šlechta se cesty účastnila jen do Janova, kde strávila tři měsíce, a poté doprovodila Maxmiliána do Vídně. Vilém se během tohoto pobytu do italské kultury nadchl a po svém návratu se snažil místní módu, hudbu, či kuchyni zavést i na svém dvoře. Dalším šlechticem, který pobýval v mnou zkoumané oblasti, byl Humprecht Jan Černín, který byl vyslancem krále Leopolda v

Benátkách v letech 1659 až 1663. Během tohoto období započal svou sběratelskou aktivitu, jejíž součástí byly stovky obrazů, které se později staly součástí galerie Černínského paláce.

Díky tomu se většina českých badatelů zabývala právě šlechtickými deníky, korespondencí a kavalírskými cestami a reflexí Itálie v těchto pramenech. Důležitým pramenem v této oblasti je například korespondence výše zmíněného šlechtice Humprechta Jana Černína se svou matkou, Zuzanou Černínovou. A co se týče cestopisů, ty jsou z hlediska Itálie daleko méně zpracovány, jelikož badatelé je používají spíše k rekonstrukci obrazu Svaté země, Egypta a jiných oblastí, které byly cílem těchto cest. Jelikož totiž oblast dnešní Itálie nebyla cílem jejich cesty, ale pouze nezbytnou zastávkou, nebyla této části jejich cestopisů věnována taková pozornost, jako místům, kam měli namířeno.

Mám v úmyslu prozkoumat cestopisy významných cestovatelů z tohoto období a vytvořit tak obraz toho, jaký dojem na ně Itálie udělala na základě toho, jak o ní referují, a případně jestli se sami autoři snažili tento dojem nějak hodnotit či porovnávat s tím, co znají ze své rodné země. Díky tomu mě nebude zajímat, jaká kulturní situace v Itálii ve skutečnosti byla, ale hlavně to, jak ji čeští cestovatelé vnímali. Na základě těchto poznatků pak porovnáám, do jaké míry popisují cestovatelé stejné jevy a zda se jejich dojmy shodují či nikoliv. Terčem mého zájmu také bude fakt, že oblast Apeninského poloostrova byla od roku 1559 pod nadvládou španělského impéria, a když toto impérium začalo v 17. století upadat, zasáhlo to i území ovládaná na Apeninském poloostrově. Zajímá mne tedy, zda se dá tento úpadek v mnou zkoumaných cestopisech vypořádat, tedy zda se popis určitých jevů liší na začátku, v průběhu a na konci mnou zkoumaného období. Dále se pokusím o tematickou analýzu cestopisů, stanovím rejstřík témat, o nichž pojednávají, určím ta, která zaujala všechny či většinu cestovatelů, a také ta, která se vyskytují výjimečně. V tom druhém případě pak zkusím určit, na základě čeho se autoři rozhodli tato neobvyklá témata popsat, jelikož některé věci například cestovatele nenapadne zaznamenat, ačkoliv mohou být přínosné.

Určit rozsah zkoumaného období je také velice důležitým faktorem pro tuto bakalářskou práci. Krajiní body, tedy konec 15. století a počátek 17. století jsem si zvolil z toho důvodu, že v tomto období byla oblast Apeninského poloostrova pod nadvládou Španělského království. Zatímco ovšem na konci 15. století zde kultura vzkvétala, na konci století 17. byl v této oblasti znatelný úpadek. Rokem, kterým v této práci začnu, bude rok 1493, který je spjatý s cestou Jana Hasištejnského z Lobkovic do Svaté země. Ačkoliv španělská nadvláda trvala až do roku 1713, rozhodl jsem se většinu 17. století a počátek 18. století v této práci ignorovat vzhledem k tomu, že nehodlám pracovat s žádným pramenem, popisujícím tento časový úsek. Vzhledem k tomu, že toto téma cest do oblastí dnešní Itálie bylo jistě do určité míry zpracováno přede mnou, se pokusím ve své práci zaměřit na změny v popisu této oblasti v průběhu století a na to, jaká místa vlastně cestovatele zajímala a zda se během doby objevila nějaká nová „atrakce“, která cestovatele předtím nelákala. Také mne zajímá, jaké lidi daní lidé toužili navštívit či spatřit a zda se nějak výrazně tato cílová skupina v průběhu období změnila.

Hlavní metodou, kterou ve své diplomové práci budu používat, bude metoda komparace, jelikož budu muset v mnou zkoumaných cestopisech hledat pouze určité záznamy, týkající se zážitků zaznamenaných během cesty Itálií. Z toho budu muset vyvodit podstatné charakteristiky a vzájemné vztahy, které se v různých cestopisech objevují, které poté vzájemně porovnáám. Na základě této komparace pak vyvodím odpovídající závěry.

Co se týče struktury, hlavní část této práce bude tvořit praktická část, ve které se zaměřím na rozbor mnou zvolených cestopisů, které důkladně zanalyzuji v rámci mnou zvoleného problému a ideálně tak vytvořím obraz Itálie, jak ji viděli čeští cestovatelé. Pokud bude při analýze třeba vysvětlit nějaké teoretické pojmy, které budou pro analýzu důležité, popíšu je na relevantním místě. Na úvod ke každému cestopisu napíšu krátký úvod, ve kterém

shrnu důležité informace o autorovi, které se mohly promítnout do jeho vnímání oblasti a do způsobu jeho popisu.

Nyní se již dostávám k literatuře, kterou hodlám pro svou diplomovou práci využít. Nejprve zmíním prameny, které budu zkoumat. Na konci 15. století podnikl cestu do Svaté země šlechtic a diplomat Jan Hasištejnský z Lobkovic, který svůj cestopis začal sepsovat v roce 1505 pod názvem *Putování ke Svatému hrobu*. Použiji verzi vydanou Františkem Malečkem v roce 1907.¹ Další cestopis, tentokrát z 16. století, napsal Oldřich Prefát z Vlkanova, český spisovatel, matematik, astronom a cestovatel žijící v letech 1523–1565. Jeho cestopis *Cesta z Prahy do Benátek a odtud potom po moři až do Palestiny, to jest do krajiny někdy Židovské, země Svaté, do města Jeruzaléma k Božímu hrobu, kteraužto cestu s pomocí Pána Boha všemohúcího šťastně vykonal Voldřich Prefát z Vlkanova léta Páně MDXXXVI*² patří mezi nejpřesnější cestopisy této doby. Budu používat verzi editovanou Karlem Hrdinou z roku 1947. Nejspíše nejznámější osobností, která oblastí dnešní Itálie cestovala v mnou zvoleném období, byl Kryštof Harant z Polžic a Bezdrůžic, jenž po sobě zanechal cestopis zvaný *Cesta z Království Českého do Benátek, odtud do země Svaté, země Judské a dále do Egypta, a potom na horu Oreb, Sinai a Sv. Kateřiny v Pusté Arabii*.³ Kryštof Harant, žijící v letech 1564–1621, byl velmi vzdělaný člověk, který byl během svého života znám mimo jiné jako šlechtic, diplomat, spisovatel a hudebník. Na cestu do Středomoří, Palestiny a Egypta se vydal v roce 1598. Své zážitky pak zachytil ve svém cestopisu, který byl vydán v roce 1608. Po návratu pak sloužil na dvoře Rudolfa II. a po jeho smrti na dvoře Matyáše, kde sídlil až do roku 1612. V roce 1618 se pak aktivně účastnil povstání českých stavů, což nakonec vedlo

¹ HASIŠTEJNSKÝ Z LOBKOVIC, Jan – MALEČEK, František Alois (ed.). *Putování k svatému hrobu*. Praha 1902.

² PREFÁT Z VLKANOVA, Oldřich – HRDINA, Karel (ed.): *Cesta z Prahy do Benátek a odtud potom po moři až do Palestiny, to jest do krajiny někdy Židovské, země Svaté, do města Jeruzaléma k Božímu hrobu, kteraužto cestu s pomocí Pána Boha všemohúcího šťastně vykonal Voldřich Prefát z Vlkanova léta Páně MDXXXVI*. Praha 1947.

³ HARANT Z POLŽIC A Z BEZDRUŽIC A NA PECCE, Kristof. *Kristofa Haranta z Polžic a z Bezdrůžic a na Pecce atd. Cesta z Království českého do Benátek, odtud do země Svaté, země Judské a dále do Egypta, a potom na horu Oreb, Sinai a Sv. Kateřiny v pusté Arabii*. Praha 1854.

roku 1621 k jeho popravě na Staroměstském náměstí. Co se týče jeho cestopisu, mám v úmyslu pracovat jak s jeho vlastní verzí, vydanou naposledy v roce 1854, tak s verzí editovanou Františkem Kožíkem, vydanou v roce 1988.⁴ Dalším cestovatelem, kterého zde uvedu je Bedřich z Donína, šlechtic žijící v letech 1574–1634, který v letech 1607 a 1608 podnikl cestu do Itálie, tzv. loretánskou pout', která je součástí jeho díla *Cestopis Bedřicha z Donína*,⁵ vydaného roku 1940.

Co se týče sekundární literatury, tak se cestopisy do Svaté země přes oblast dnešní Itálie zabývají díla Lucie Storchové *Mezi houfy lotrův se pustiti...: České cestopisy v Egyptě 15.–17. století*,⁶ vydané v roce 2005, které se snaží vytvořit a komplexně analyzovat obraz Orientu v českých cestopisech v období raného novověku, či relativně nové dílo Danuše Kšticové z roku 2013, *Cesty do Svaté země: XII.–XX. století: mýty a realita v ruských a českých cestopisech*⁷, ve kterém autorka porovnává odlišnou situaci v době vzniku jednotlivých cestopisů a její vliv na jejich obsah a také přístup jednotlivých autorů při psaní jejich děl. Inspirativní pro mne je také diplomová práce Libuše Suché *Cesty do Svaté země a její prostor v renesančních cestopisech*.⁸ Životopisy a popisy cest českých cestovatelů zahrnující mnou zkoumané období se zabývají knihy Josefa Kanského *Čeští cestovatelé*,⁹ nebo také kniha Zdeňky Tiché *Jak starí Čechové poznávali svět*.¹⁰ K dalším informacím o

⁴ KOŽÍK, František: *Cesta Kryštofa Haranta z Polžic a z Bezdržic a na Pecce: z království Českého do Benátek, odtud do země Svaté, země Judské a dále do Egypta, a potom na horu Oreb, Sinai a sv. Kateřiny v pusté Arábii*. Praha 1988.

⁵ Z DONÍNA, Bedřich: *Cestopis Bedřicha z Donína*. Praha 1940.

⁶ STORCHOVÁ, Lucie: *Mezi houfy lotrův se pustiti...: České cestopisy v Egyptě 15.–17. století*. Praha 2005.

⁷ KŠTICOVÁ, Danuše: *Cesty do Svaté země: XII.–XX. století: mýty a realita v ruských a českých cestopisech*. Brno 2013.

⁸ SUCHÁ, Libuše: *Cesty do Svaté země a její prostor v renesančních cestopisech* [online]. Brno, 2010 [cit. 2016-02-20]. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. Vedoucí práce Hana Bočková. Dostupné z: <http://is.muni.cz/th/86732/ff_m>.

⁹ KUNSKÝ, Josef: *Čeští cestovatelé*. Praha 1961.

¹⁰ TICHÁ, Zdeňka (ed.): *Jak starí Čechové poznávali svět: výbor ze starších českých letopisů 14.–17. století*. Praha 1985.

životě Kryštofa Haranta pak použiji dílo Marie Koldinské *Kryštof Harant z Polžic a Bezdržic: Cesta intelektuála k popravišti*.¹¹

¹¹ KOLDINSKÁ, Marie: *Kryštof Harant z Polžic a Bezdržic: Cesta intelektuála k popravišti*. Praha – Litomyšl 2004.

1. Cestování v dlouhém 16. století

1.1. Příčiny a cíle

V epoše renesance a humanismu, v souvislosti s rostoucí touhou po poznání, začal na významu nabývat také význam cestování, což bylo způsobeno zájmem poznat cizí země a život v nich. Navíc objevení Nového světa změnilo způsob, jakým lidé vnímali svět, který se najednou stal mnohem otevřenějším. Pro rozvoj každé země bylo nezbytné udržovat a rozvíjet vztahy se svými sousedy a obchodními partnery, což také vyžadovalo mnohem větší míru cestování, které se tak stalo společenskou nezbytností. Ovšem kromě obchodu docházelo i ke kulturní výměně – šířily se umělecké slohy, způsob stravování a oblékání a docházelo k výměně kulturních hodnot. Důvodů k cestám tedy bylo mnoho: mohly být politické, hospodářské, vojenské, studijní, umělecké či náboženské.¹² Nejčastěji samozřejmě cestovali aristokraté, kteří pro takové potenciálně časově a finančně náročné výpravy měli nejvíce prostředků. Při jejich cestách pak k pravidelným programům patřily návštěvy knížecích rezidencí, šlechtických paláců a proslulých církevních staveb.¹³ Důležitým faktorem pro cestování byl také rozvoj knihtisku v 16. století, díky kterému měli cestovatelé možnost velice jednoduše sdílet své zážitky s ostatními, což způsobilo veliký nárůst v počtu cestopisů, a díky tomu také zvýšení obeznámenosti s cizími kraji.¹⁴

Za kolébkou turistiky je pak právem považován Apeninský poloostrov, jelikož už od konce starověku platil Řím za střed západního křesťanstva a těšil se díky tomu odpovídající

¹² PÁNEK, Jaroslav: *Cestování jako modernizační činitel středověké a raně novověké společnosti (Problémy a úkoly českého výzkumu)*. In: BOBKOVÁ, Lenka – NEUDERTOVÁ, Milena (edd.). *Cesty a cestování v životě společnosti*. Ústí nad Labem, Acta Universitatis Purkynianae Philosophica et Historica, Studia Historica II 1995, s. 16.

¹³ PÁNEK, Jaroslav: *Výprava české šlechty do Itálie v letech 1551–1552*, České Budějovice 2003, s. 55.

¹⁴ BINKOVÁ, Simona – POLIŠENSKÝ, Josef: *Česká touha cestovatelská: cestopisy, deníky a listy ze 17. století*. Praha 1989, s. 9.

pozornosti poutníků. Novou a mnohem větší přitažlivostí však lákala teprve renesanční Itálie se svou vyspělou kulturou, hospodářstvím, a novým životním stylem.¹⁵

Cestování bylo v době středověku a na počátku novověku záležitostí velice nebezpečnou. Lidé, kteří se vydali na cestu, museli počítat s nejrůznějšími obtížemi a osobním nepohodlím, a byli vystaveni drsným změnám počasí a nadměrné únavě.¹⁶ Proto museli mít lidé, kteří se vydávali na své daleké cesty velmi dobrý důvod k této výpravě, a také co nejlepší zabezpečení, aby se jim během ní nic zlého nestalo.

1.2. Cestování v Českých zemích

Samotní čeští a moravští cestovatelé si v 16. a na počátku 17. století stanovili jako svůj cíl „cizí krajiny shlédnouti, řečí a obyčejův jiných národův přezvědětí.“¹⁷ Cestovatelé se tak snažili všimnout si politického a náboženského zřízení hostitelských zemí, ať už přijeli do italských Benátek, či do Osmanské říše. Co se týče českých cestovatelů, cílů jejich cest bylo mnoho. Co se týče náboženských cest, tak české cestovatele zajímaly hlavně chrámy s ostatky světců, zejména ve střední Evropě, ale v potridentském období například rostl význam italského města Loreto. Přitažlivým byl samozřejmě také Řím jako středisko nejvýznamnějších katolických svatyní, sídlo papeže a dějiště jubilejních slavností. Tyto cesty měly hlavně posílit pocit sounáležitosti s vyznavači stejné víry, kteří žili mimo území Českých zemí.¹⁸ Zájem cestovatelů o umění je evidentní z řady cestovních záznamů šlechtických kavalírů, studentů, náboženských hodnostářů, politiků a vojáků. Ovšem o specializovaných výpravách s vyhraněnými tvůrčími záměry je velmi málo poznatků.¹⁹ Velice

¹⁵ HOJDA, Zdeněk – KAŠPAROVÁ, Jaroslava: *Bohemia - Italia: Češi ve Vlaších a Vlaši v Praze 1600–2000*, Praha 2000, s. 40.

¹⁶ KUNSKÝ, Josef: *Čeští cestovatelé. Díl první*. Praha 1961, s. 9.

¹⁷ PÁNEK, J.: *Čeští cestovatelé*, s. 677–678.

¹⁸ PÁNEK, Jaroslav: *Čeští cestovatelé v renesanční Evropě (Cestování jako činitel kulturní a politické integrace)*. In: *Český časopis historický*, 5/1990, s. 668.

¹⁹ PÁNEK, J.: *Čeští cestovatelé*, s. 670.

častým cílem českých cestovatelů byly evropské univerzity, kam jezdili jako mladí šlechtici za studiem.²⁰

1.3. Cestování do Itálie

Nejlákavějším cílem nejen pro české cestovatele byla renesanční Itálie, která představovala vrchol tehdejšího kulturního světa. Největší pozornost přitahovaly kromě Říma, „hlavy světa“, rovněž Benátky, Mantova, Milán, Janov, Florencie a Siena.²¹

Zájem české šlechty i Itálii šel také ruku v ruce s nárůstem důležitosti vzdělání mladých šlechticů pro jejich společenský vzestup, což způsobilo znatelnou změnu funkce šlechty od 16. století dále.²² Během svých kavalírských cest tak mladí čeští šlechtici navštěvovali stará univerzitní střediska jako Padova, Boloňa, Siena, či Perugia, rezidenční města italských dvorů, poutní místo Loreto, a také samozřejmě Řím, jako další významné poutní místo a sídlo papežského dvora.²³

Na počátku těchto cest však stála výprava české šlechty do Itálie v letech 1551–1552. Účastníci zavítali do Mantovy, kde byli ohromeni krásným letohrádkem a zahradami v Palazzo del Te, navštívili Milán, který popsali jako jedno z nejživějších evropských velkoměst, Janov, finanční centrum světového významu, kde byli nemile zaskočeni intenzitou janovských peněžních obchodů, a Pavii s její starou univerzitou a skvostnou kartouzou Certosa di Pavia.²⁴ V záznamech lze také vyčíst překvapení české šlechty nad italskou prostitucí a překvapivou sexuální otevřeností, která zde před nástupem protireformace panovala.²⁵ Všudypřítomné jsou pak také neustálé stížnosti na drahotu, se kterou mělo mnoho šlechticů problémy a museli si tak často psát domů o finanční pomoc.²⁶ A byli to právě

²⁰ KUNSKÝ, J.: *Čeští cestovatelé*, s. 15.

²¹ Tamtéž, s. 678–679.

²² HOJDA, Zdeněk: „Kavalírské cesty“ v 17. století a zájem české šlechty o Itálii. In: *Itálie, Čechy a střední Evropa. Referáty z konference pořádané ve dnech 6. – 8. 12. 1983.* Praha 1986, s. 216.

²³ Tamtéž, s. 223–225.

²⁴ PÁNEK, J.: *Výprava české šlechty*, s. 52–58.

²⁵ Tamtéž, s. 61–63.

²⁶ Tamtéž, s. 73–74.

synové těchto šlechticů, kteří se do Itálie vydávali na své kavalírské cesty, které se asi na dalších 150 let staly hlavní formou poznávání Apeninského poloostrova. Na těchto cestách kavalíři skloubili studium s navazováním společenských kontaktů, pobyty u dvorů, a také se dostalo na turistiku, ať už za kulturními či náboženskými památkami.²⁷ Po návratu z takové cesty pak mladý šlechtic oficiálně převzal rodinné statky a začal budovat svou kariéru.²⁸

Co se týče Benátek, ty měly díky své pozici jedinečné postavení. Byly totiž branou do Itálie pro většinu cestujících ze Zaalpské oblasti, odkud potom mohli cestovat k Levantě a evropskému jihovýchodu. K jejich návštěvě navíc lákala jedinečná atmosféra města na vodě, a také unikátní politické zřízení – republika, ke které patřil volitelný dóže, Rada deseti, množství senátorů, prokurátorů a nejvyšších radů *Signorie*. Lávalo zde také tolerantní náboženské ovzduší, které přálo rozvoji vědy a kultury.²⁹ Benátky byly například v 16. století jedním z hlavních evropských knihtiskařských center a kromě knih se vyvážely i například obrazy a obrazová alba.³⁰ Mezi nejatraktivnější místa pak v Benátkách patřil chrám sv. Marka se svou pokladnicí, Arzenál, ve kterém kotvila benátská flotila, či dóžecí palác. Z kulturních událostí zase přitahovala každoroční slavnost Zasnoubení Benátek s mořem.³¹ Benátky se tak staly asi prvním městem v Evropě, které se částečně podřídlilo modernímu cestovnímu ruchu. Ovšem v Benátkách také cestovatelé poznali první příkoří pobytu v Itálii, totiž morové epidemie, které většinou propukaly koncem léta, a které měly za následek důslednou kontrolu všech cizinců, a setkání s prodejními dámami, a to jak s kurtizánami, tak s nevěstkami.³²

²⁷ HOJDA, Z. – KAŠPÁRKOVÁ, J.: *Bohemia - Italia*, s. 42.

²⁸ KOLDINSKÁ, Marie: *Kryštof Harant z Polžic a Bezdržic: Cesta intelektuála k popravišti*. Praha – Litomyšl 2004, s. 35.

²⁹ HOJDA, Z. – KAŠPÁRKOVÁ, J.: *Bohemia - Italia*, s. 40–42.

³⁰ Tamtéž, s. 42.

³¹ Tamtéž, s. 41.

³² Tamtéž, s. 42.

2. Cestopis Jana Hasištejnského

2.1. Okolnosti vzniku díla

Jan Hasištejnský z Lobkovic žil v letech 1450 – 1517 a byl starším bratrem humanisty Bohuslava Hasištejnského. Byl to vzdělaný člověk, který své vědomosti uplatňoval nejprve v politice, a později v hospodaření na svých statcích, zejména v Kadani, kde sídlil. V roce 1479 byl pak přijat do panského stavu.³³ Dne 15. dubna 1493 se s panem Jetřichem z Gutštejna a osobním kuchařem Blažkem vydal na pouť k božímu hrobu, ze které se vrátil 30. října téhož roku. V roce 1505, tedy dvanáct let po svém návratu, tyto zážitky sepsal ve svém díle *Putování L. P. 1493 k božímu hrobu vykonaném*.³⁴ Toto dílo vzniklo pravděpodobně na základě poznámek v deníku, které si dělal během svého putování. To nasvědčuje tomu, že měl své dílo předem promyšleno, pro což svědčí také přesnost údajů a celkové uspořádání díla. Důvod, z jakého se rozhodl tento cestopis napsat, není znám, ovšem nejpravděpodobnější je varianta, že jím chtěl poučit své potomky a posílit je v katolické víře, kterou on sám zastával.³⁵ Ačkoliv cílem jeho cesty byla Palestina, Jan Hasištejnský velice detailně popsal jak cestu tam, tak i cestu zpět. To je pro tuto práci důležité, jelikož jeho cesta vedla i přes Benátky, jejichž popis zanechal a tím pádem se podílel na vytvoření obrazu, ačkoliv jen malé části, Apeninského poloostrova.

Jak už jsem uvedl na začátku kapitoly, Jan Hasištejnský byl velmi vzdělaný člověk, a proto obeznámen i s výtvarným uměním, díky čemuž je popisuje s očividnou znalostí a rozhledem. Zároveň se snažil rozlišovat to, co slyšel, od toho, co přímo zažil, a také snažil se o co největší srozumitelnost svého výkladu tím, že přirovnával cizí jevy ke známým jevům ze své vlasti.

³³ TICHÁ, Zdeňka (ed.): *Jak starí Čechové poznávali svět: výběr ze starších českých letopisů 14.–17. století*. Praha 1985, s. 309.

³⁴ KŠICOVÁ, Danuše: *Cesty do Svaté země: XII.–XX. století: mýty a realita v ruských a českých cestopisech*. Brno 2013, s. 52–53.

³⁵ TICHÁ, Z.: *Jak starí Čechové*, s. 20.

Jan Hasištejnský znal Itálii už ze svého mládí, kdy zde nejprve cestoval spolu s Jindřichem V. z Rožmberka a později také ze své diplomatické cesty k papeži Inocenci VIII., u kterého měl pro svého krále Vladislava získat titul právoplatného vládce českých zemí. Tyto diplomatické zkušenosti a rozsáhlé známosti mu pak při jeho cestě v roce 1493 zajistily výsadní postavení mezi ostatními poutníky.³⁶

2.2. Obraz Itálie v Hasištejnského cestopisu

Hasištejnského záznamy o Itálii začínají příjezdem do Trevisa, o kterém zmiňuje, že patří benátským pánům a je v něm mnoho mlýnů, které vše, co namelou, posílají do Benátek. Další den večer pak konečně doráží do Benátek, kde se ubytoval v hospodě „U Bílého lva.“ Následující ráno se pak setkal s patronem galéry, kterou hodlal cestovat, se kterým učinil smlouvu o přepravě do Svaté země a zpět do Benátek, včetně opatření jídla, pití, a glejtů nutných k navštívení svatých míst. Této smlouvy se udělaly dvě kopie, z nichž jednu si vzal patron a druhou poutníci. Takovéto smlouvy musel uzavřít každý poutník do Svaté země, a proto je z pochopitelných důvodů tento akt v cestopisu uveden. Pro účely této práce je to však užitečná informace ještě z jiného hlediska, podává totiž svědectví o tom, že v této době bylo pro mnoho obyvatel Benátek výnosné převážet poutníky do Svaté země a zpět a vydělávat si tak na živobytí, jelikož o takové poutníky rozhodně nebyla nouze. Než však Hasištejnský se svým patronem z Benátek vyplul, měl ještě několik dní čas, než se připravilo vše nezbytné na cestu.

Následující den tak navštívil nedaleký ostrov, na kterém leželo městečko Murano, kde, jak sám píše: *„jest tuším k 70 hospodářův anebo víc a všecko sklenáři, kteří tak náramně čisté tu věci dělají ze skla, pátere, knoflíky, a sklenice pozlacené.“*³⁷ Také uvádí, že velké množství z těchto produktů je k dispozici návštěvníkům města ke koupi, což svědčí o tom, že se tam

³⁶ KŠICOVÁ, D.: *Cesty do Svaté země*, s. 54.

³⁷ HASIŠTEJNSKÝ Z LOBKOVIC, Jan – MALEČEK, František Alois (ed.). *Putování k svatému hrobu*. Praha 1902, s. 13.

musel sjíždět dostatečný počet zákazníků. Další den následovala návštěva benátského knížete, který měl potvrdit platnost smlouvy mezi Hasištejnským a patronem výpravy. Když tyto formality skončily, čekala hosty prohlídka knížecího dvora. Hasištejnský se tak dostal do mnoha pokojů a síní, na kterých jej zaujala jejich čistota. Doslova píše: „... *čisté síně, dvěře a okna čistá veliká, všecko z alabastru, a čistým tesáním, naschvále tesáno, ježto nemůž čistější býti. Půdy pak svrchu vše naschvál čistou řezbou zdělány, a to vše pozlaceno zlatem dukátovým.*“³⁸

Další zastávkou na Hasištejnského „exkurzi“ Benátkami byl Arzenál, tedy slavná benátská zbrojnice. Hasištejnský nejprve zmiňuje, že na toto místo jen tak někoho nepouští, jelikož je třeba oficiální povolení od úředníků. Dle popisu se tato zbrojnice skládá z ohrady, ve které je šest dlouhých komor, které jsou plné sečných, bodných i palných zbraní, zbrojí a děl. Jak jsou však rozmístěny v jednotlivých místnostech, řečeno není. Kromě těchto místností s vybavením se zde nachází také dvě veliká náměstí, do kterých je nalita mořská voda, a které jsou obklopeny velikými cihlovými domy, majícími asi 30 kroků na šířku a 80 až 90 kroků na délku.³⁹ V těchto domech jsou pak galeje a „návy“, ať už hotové, či dodělávané. V těchto domech tedy také bývalo mnoho dělníků, kteří na nich pracovali, a podle Hasištejnského tam také bylo „*dobře na sto bab a žen, ježto šily plachty větrné.*“ Během Hasištejnského pobytu se pracovalo na stavbě třetího náměstí, které mělo být větší než ty dosavadní. Když pak bylo potřeba vyslat loď na moře, nejprve je dělníci museli na válkách vystrčit na ta náměstí naplněná vodou, odkud poté branou vypluly přímo na moře.⁴⁰

Po prohlídce zbrojnice strávil Jan Hasištejnský několik následujících dní prohlídkou mnoha okolních klášterů, na kterých ho zajímaly především dochované ostatky svatých. Líčí, jak v klášteře sv. Jiří je dochovaná jeho hlava a levá ruka se všemi prsty a masem, dále zde mají levou ruku sv. panny Lucie, rovněž se všemi prsty a masem, tělo sv. Eustachia, sv.

³⁸ HASIŠTEJNSKÝ, J.: *Putování*, s. 13.

³⁹ Tamtéž, s. 14.

⁴⁰ Tamtéž, s. 15.

Kosma, a sv. Damiana. V klášteře sv. Antonína pak vlastní jeden trn z koruny, kterou byl korunován Kristus. V tomto klášteře jej velice zaujalo osm obrazů z křidy, které Hasištejnský popisuje jako tak mistrně udělané, že vypadají jako živé.⁴¹ Dalším klášteřem v pořadí je klášter sv. Heleny, ve kterém tato svatá leží pochovaná spolu s křížkem z Kristova kříže, který prý s sebou vždy mívala. V témže klášteře pak navštívil v kostele sv. Blažeje mši, kterou velmi podrobně popisuje, jelikož se zde kázala současně římská a řecká mše a Hasištejnský znalecky popisuje jejich rozdíly. Později navštívil klášter sv. Lucie s jejími ostatky, klášter sv. Joba a sv. Bernardina, kde chovají tělo sv. Lukáše evangelisty a také obraz Boží matky, který prý činí zázraky. Následoval klášter sv. Kryštofa, jehož mniši nosí celý modrý oděv. V tomto klášteře mají trn z Kristovy koruny, zub a nohu sv. Kryštofa, a tělo sv. Barbory. V klášteře sv. Františka se pak nalézají spousta hrobů, ve kterých jsou pochována benátská knížata a někteří centulánové. Navštívil také klášter sv. Zachariáše, kde tento svatý leží pochován a klášter sv. Ondřeje, ve kterém je prý také mnoho svátostí. Před odjezdem pak následovala návštěva kláštera sv. Mikuláše, ve kterém jim mniši ukázali mimo jiné dvě nohy sv. Prokopa, o čemž ovšem Hasištejnský pochybuje.⁴²

Během Hasištejnského pobytu došlo také k návštěvě mantovské markraběnky, pro kterou byla vyslána slavnostní galéra, která jej velice zaujala díky jejímu přepychovému vybavení. Přepychové bylo také oblečení a ozdoby dam, které markraběnku doprovázely, jelikož podle Hasištejnského měly na sobě „*klenotův ... za několikrát drahně sto tisíc zlatých.*“⁴³ Když benátský kníže nastupoval na svou galéru, byl doprovázen spoustou osob, mezi kterými byli například trubači, kteří podle Hasištejnského nebyli příliš nadaní, poslové, členové rady, a také členové Hasištejnského výpravy, jelikož, jak sám píše „*žádnému nebránili, nébrž některým ještě sami ti páni uzřevše je, kázali jim jíti. Neb oni páni Benátčané ten obyčej mají a zachovávají cizincům čest činiti a ukazovati, zvláště znamenitým a urozeným*

⁴¹ HASIŠTEJNSKÝ, J.: *Putování*, s. 15.

⁴² Tamtéž, s. 35.

⁴³ Tamtéž, s. 20.

*lidem.*⁴⁴ Po příjezdu markraběnky pak Hasištejnský navštívil jarmark, který probíhal na náměstí sv. Marka. Popisuje, jak se zde prodává mnoho zlatých a stříbrných šperků, a je zde přítomno mnoho krásných paní, které si je prohlížejí. Návštěvu jarmarku však přerušila mše v kostele sv. Marka, ve kterém Hasištejnského zaujaly opět velmi pěkně oblečené dámy se spoustou šperků, a pak také šperky, které byly vystavené na velikém oltáři, aby si je každý mohl prohlédnout. Každoročně velkolepou událostí jsou pak zasnuby Benátek s mořem, konající se na den Božího vstoupení, kterých se Hasištejnský rovněž účastnil a popsal je. Benátský kníže tak nejprve ujede na lodi tři vlašské míle, než dorazí mezi dva hrady, které hlídají vchod do města. Poté benátský patriarcha posvětil moře říkaje modlitby. Benátský kníže pak třikrát na šňůře spustí do moře prsten sv. Marka, a poté do moře vhodí jiný prsten na znamení, že se s ním zasnubuje, což vyvolá nadšenou reakci přítomných, načež se obrátí a pluje zpět do města.⁴⁵

Během návštěvy byl Hasištejnský také svědkem závodů loděk na 4 vlašské míle, které musely proplout ulicemi města, a v závislosti na pořadí pak posádka dostala odměnu, ať už finanční, či materiální, jako například kus damašku. Zajímavé je, že se těchto závodů účastnili nejen mužské, ale i ženské posádky.

Hasištejnskému také neunikly politické záležitosti týkající se Benátek. Poznamenává, že *„město skrze svou svornost a jednotu mezi sebou k širému a velikému panství přišlo, majíc pod sebou mnohé ostrovy veliké a znamenité, a na břehu mořském zámky a města veliká a pevná, též také ve vlašské zemi mnoho měst velikých podmanivše drží, ježto druhá města z těch jsou větší než samy Benátky. Mají také mnoho městeček menších, jimž oni kastely říkají. Přece však město Benátky jest dobře větší než Praha, staré i nové město.*⁴⁶ Také má znalosti ohledně volby a pravomocí knížete, totiž že nový kníže se volí z rady centulánů, kteří mu pak jsou poslušní, ale on bez jejich souhlasu nesmí nic učinit. Jeho plat v Hasištejnského době

⁴⁴ HASIŠTEJNSKÝ, J.: *Putování*, s. 21.

⁴⁵ Tamtéž, s. 24–25.

⁴⁶ Tamtéž, s. 32.

činil 4000 zlatých ročně. V radě se pak rozhoduje na základě prosté většiny, takže občas rozhodne i jediný hlas.⁴⁷ Co se týče vzhledu města, Hasištejnský vyzdvihuje velmi čistá stavení, výstavnost knížecího dvora, a kostel sv. Marka, který je i přes svou tmavost velice „sličně“ udělán. V městě jsou pak domy veliké a skvostně vystavené. Udivuje jej také počet klášterů a kostelů v Benátkách, kterých je 76 a 67. Píše o tom: „*zdá se mi pak, že v Benátkách a na těch okolních ostrovech ... více tu kněží a mnichův jest, než ve všech Čechách z obojí strany.*“⁴⁸ Obyvatelé města se živí hlavně kupectvím, za kterým jezdí „*do Pohan a do Turek.*“⁴⁹ Mají zde sklad koření, které pak vyváží do střední Evropy, včetně Čech. Na přivezené zboží mají Benátky vysoké clo, ze kterého mají nemalé zisky, podle Hasištejnského informací prý dva miliony dukátů ročně. Na moři pak mají několik tisíc žoldnéřů, kteří chrání kupecké lodě před loupežníky.

2.3.Závěr

Ačkoliv Jan Hasištejnský během své cesty popsal z Itálie pouze Benátky a jejich okolí, dozvídáme se toho o nich poměrně mnoho. Přestože autor strávil mnoho času cestováním po okolních kláštrech a výčtem ostatků, které v nich leží, popisuje také mnoho politických a kulturních aspektů města. Hasištejnský si všímá toho, jak vypadá knížecí palác, co obsahuje městská zbrojnice, popisuje, jaký dojem na něj udělaly městské domy, co dominuje městskému obchodu, jak funguje městská rada, a jak vypadají zasnuby Benátek s mořem. Všechno toto popisuje velice detailně a barvitě, takže to ve čtenáři zanechá pravděpodobně velice přesný obrázek toho, jak to v Benátkách vypadalo a fungovalo.

⁴⁷ HASIŠTEJNSKÝ, J.: *Putování*, s. 33.

⁴⁸ Tamtéž, s. 33.

⁴⁹ Tamtéž, s. 34.

3. Cestopis Oldřicha Prefáta

3.1. Okolnosti vzniku díla

Oldřich Prefát žil v letech 1523 až 1565 a patřil do staré erbovní rodiny, díky čemuž mu bylo dopřáno kvalitní vzdělání. V první polovině 40. let 16. století tak studoval ve Wittenbergu, Praze, Ingolstadt a Lipsku. Zaměřením jeho studia byla filozofie, matematika a astronomie.⁵⁰ Když se v roce 1545 vrátil do Prahy, měl v úmyslu spíše cestovat, než se zde trvale usadit. V témže roce pak byl pasován do rytířského stavu.⁵¹ Jeho touha po cestování se projevila velice brzy, když podnikl cestu přes dnešní Rakousko do italského Říma, kde se opět věnoval studiu. V roce 1546 se pak spolu s Volfem Holtzwirthem, kterého potkal na univerzitě ve Wittenbergu, vydal na cestu do Svaté země. Během této pouti si dělal poznámky, jak sám píše v úvodu cestopisu, pro „budaucí pamět a své někdy potěšení,“⁵² které v roce 1563 na žádost svých přátel vydal ve formě cestopisu. Tento zájem o vydání Prefátova díla svědčí o touze tehdejší společnosti dostat do rukou kvalitní cestopisy. Ovšem výpravou do Svaté země Prefátovo cestování ani zdaleka neskončilo, v roce 1550 navštívil ještě italské Loreto a v roce 1552 také španělské Santiago de Compostela.⁵³

Díky nabytému vzdělání získal Oldřich Prefát velmi vědecký přístup k získávání informací, což se odráží také v jeho přístupu k psaní jeho cestopisu. Na jeho cestách jej totiž jej vědecká zvědavost nutila snažit se zjistit o svém okolí a aktuálních událostech co nejvíce. Zároveň se tyto záznamy snaží popsat s co největší přesností. Jako správný renesanční člověk se také snaží o racionální poznání světa, takže je velice skeptický ke všemu nepodloženému a

⁵⁰ KŠICOVÁ, D.: *Cesty do Svaté země*, s. 71.

⁵¹ Tamtéž, s. 71.

⁵² PREFÁT Z VLKANOVA, Oldřich – HRDINA, Karel (ed.): *Cesta z Prahy do Benátek a odtud potom po moři až do Palestiny, to jest do krajiny někdy Židovské, země Svaté, do města Jeruzaléma k Božimu hrobu, kteraužto cestu s pomocí Pána Boha všemohúcího šťastně vykonal Voldřich Prefát z Vlkanova léta Páně MDXXXXVI.* Praha 1947, s. 9.

⁵³ TICHÁ, Z.: *Jak staří Čechové*, s. 310.

spoléhá hlavně na vlastní zkušenost.⁵⁴ Prefát ve svém úvodu také dokládá své znalosti literatury, když vyjmenovává několik autorů, kteří již o cestě do Svaté země psali. K tomu dodává, že se rozhodl nevynechat věci, o kterých psali oni, aby bylo možno jejich zážitky porovnat a poznat tak, že jsou pravdivé.⁵⁵

Možná právě z toho důvodu, že již předtím v Itálii nějakou dobu pobyl, se Prefát v během své zastávky v Benátkách na své cestě do Svaté země příliš nezdržel a více prostoru ve svém cestopisu věnoval popisu lodi, kterou plul, a toho, jak to na ní funguje, než popisu samotných Benátek.

3.2.Obraz Itálie v Prefátově cestopisu

Prefátovy zápisky o Benátkách začínají informací o tom, že kdykoliv poutníci, kteří mají namířeno do Svaté země, přicestují do Benátek a usadí se v některé z hospod, tak za nimi do těch hospod přijde spousta kupců a měšťanů, kteří vlastní lodě, a kteří mají v nejbližší době v plánu jet požadovaným směrem. Následuje diskuze a domluvy, na základě kterých si poté poutníci vyberou nejvhodnější loď, na které se na cestu vypraví. Poté již poutníci uzavřou s patronem smlouvy, která jim má zajistit cestu tam i zpět, včetně domluvené trasy, vybavení nezbytné na cestu, jídlo a pití, a nocleh. Patron se má také o poutníky starat během jejich pobytu ve Svaté zemi, za což mu předem zaplatí domluvenou cenu. Tato dohoda je pak zapsána na dva listy, přičemž ten první, který je latinsky, si nechají poutníci, a druhý, který je italsky, si nechá patron.⁵⁶ Smlouva se poté nechá schválit benátským knížetem a radou, čímž vejde v platnost.

Prefát také dodává, že kdo by se chtěl vypravit k Božímu hrobu, v Benátkách vždy, kromě zimy, najde někoho, kdo by jej tam na své lodi zavezl. Panuje však obyčej, že nejvíce

⁵⁴ TICHÁ, Z.: *Jak staří Čechové*, s. 23.

⁵⁵ PREFÁT Z VLKANOVÁ, O.: *Cesta z Prahy do Benátek*, s. 10–11.

⁵⁶ Tamtéž, s. 23.

lodí tam pluje před svátkem Božího těla, jelikož v této době jsou pro to nejvhodnější podmínky, zejména co se týče větru a teplého počasí.⁵⁷

Během svého krátkého čekání ve městě se Prefát účastnil jedné události, která byla natolik významná, že se ji rozhodl zaznamenat. Jednalo se o slavnost Těla a Krve, či lidově Božího těla, které se účastnili kromě představitelů města a všech klášterů také všichni přítomní poutníci. Nejdříve se všichni sešli v kostele sv. Marka, kde se konala mše, a následně už započalo samotné procesí. V čele šli po dvojicích mniši ze všech klášterů, které ve městě a jeho okolí byly, poté členové bratrstev, jako například svatého Marka, svatého Rocha, svatého Jana Evangelisty, a spousty dalších. Tito členové bratrstev pak „*nesli na nosidlách neb nebesách divné hry, kteréžto byly činěny od dítek malých živých, a to vše velmi pěkně a duokladně, až jistě bylo se čemu podívat.*“⁵⁸ Kromě toho nesli také spoustu svátostí, které byly ozdobeny zlatem a stříbrem, a jiných zlatých a stříbrných předmětů, kterých prý podle Prefáta bylo tolik, že by na jejich sepsání byla zapotřebí celá knížka. Za nimi pak šli kněží a kanovníci, z nichž čtyři nesli na nosidlech velikou monstranci. Úplně na konci pak šli benátský kníže, papežský legát, a členové rady, z nichž každému šel po pravici jeden poutník. Jak členové rady, tak poutníci pak nesli zapálenou svíci, kterou dostali v kostele sv. Marka. Toto procesí po opuštění kostela obešlo náměstí sv. Marka a vrátila se zpět do kostela. Každý poutník měl na levé straně u srdce našitý „*kříž dvojitý červený a v něm malé křížky čtyři*“⁵⁹ a na sukni přišitý erb města Jeruzaléma, udělaný z „*červeného sukna, neb z něčeho jiného.*“⁶⁰ Oboje nosí po celou svou pouť až do svého opětovného příjezdu do Benátek, a to z toho důvodu, aby bylo poznat, že je poutníkem Božího hrobu. Po návratu do kostela pak kníže předstoupil před veliký oltář a poklekl na kolena, což napodobili všichni přítomní senátoři a poutníci, načež jim byl ukázán „*jeden znamenitý klenot ze tří klénotuov, kteří jsou ve všem*

⁵⁷ PREFÁT Z VLKANOVA, O.: *Cesta z Prahy do Benátek*, s. 23.

⁵⁸ Tamtéž, s. 24.

⁵⁹ Tamtéž, s. 25.

⁶⁰ Tamtéž, s. 25.

*křesťanstvu nejdražší, jako kamen karbuňkulus, hrubý co slepičí vejce který na zlatém velikém svícnu na velikém oltáři stál, kterýžto kámen za největší a nejdražší klénot páni Benátčané mají a chovají a dráž jej nežli za jedno království šacují.*⁶¹ Po chvíli pak všichni vstali a zhasli své svíce, které byly poutníkům ponechány. Poté se kníže v doprovodu senátorů a poutníků vydal do svého paláce, kde si s ním všichni potřásli rukou a navzájem si žehnali. Po návratu poutníku do svých hospod je pak navštívili úředníci, kteří po nich požadovali „spropitné“ za jejich návštěvu, každý ovšem mohl dát, kolik uznal za vhodné.

Celkově strávil Prefát v Benátkách osm dní, během kterých ovšem nic dalšího nepopsal. Jedinou zajímavost, kterou ještě zmiňuje, je, že se lidé po Benátkách přepravují na malých lodičkách, které se nazývají „*kundele*“⁶², tedy gondoly.

3.3.Závěr

Oldřich Prefát během svého krátkého pobytu na Apeninském poloostrově při své pouti do Svaté země popsal pouze minimum. Dozvídáme se, stejně jako v případě Jana Hasištejského, o tom, jak bylo třeba v Benátkách uzavřít smlouvu s vlastníkem lodi, která měla poutníky převézt do Svaté země a zpět. V případě Prefáta je tento popis velice podrobný, jelikož vyjmenovává všechny body, na kterých se s patronem dohodli. Užitečnou informací je také poznámka o tom, že z Benátek je možné do Svaté země odcestovat téměř kdykoliv během roku, z čehož vyplývá, že bylo o tuto cestu stále dost zájemců, a tím pádem byli obchodníci ochotní poutníkům tuto cestu zprostředkovat, i když to často délku jejich obchodní cesty značně prodloužilo. Prefátův popis procesí konaného během slavnosti Božího těla je také popsán velice detailně, což zanechává ve čtenáři velice živý obraz toho, jak vlastně probíhalo. Dozvídáme se tak nejen, kdo všechno se jej účastnil, ale také co účastníci nesli a dokonce i co měli někteří na sobě. Při popisu nosidel, jejichž součástí byly i malé děti, se Prefát nad tímto faktem vůbec nepozastavuje, ačkoliv existují doklady o tom, že tyto malé

⁶¹ PREFÁT Z VLKANOVA, O.: *Cesta z Prahy do Benátek*, s. 25–26.

⁶² Tamtéž, s. 26.

děti během tohoto aktu často umíraly.⁶³ Takže se můžeme jen domýšlet, jestli k tomu během Prefátovy návštěvy nedošlo, nebo se to jen rozhodl o tom pomlčet, jelikož pohled na polámaná tělíčka malých dětí rozhodně není nic, co by ve čtenáři vzbuzovalo příjemné pocity.

⁶³ KŠICOVÁ, D.: *Cesty do Svaté země*, s. 72.

4. Cestopis Kryštofa Haranta

4.1. Okolnosti vzniku díla

Kryštof Harant z Polžic a Bezdržic, žijící v letech 1564 – 1621, patřil do nižší šlechtické rodiny, ale díky úspěšné kariéře jeho otce se mu bylo dopřáno velice kvalitní vzdělání, které si ještě prohloubil pobytem u dvora arciknížete Ferdinanda II. v Innsbrucku, kam byl poslán ve svých dvanácti letech a strávil zde následujících osm let svého života,⁶⁴ kde studoval historii, zeměpis, státovědu, teologii, matematiku, hudbu, přírodní vědy, a výtvarné umění.⁶⁵ Také ovládal asi sedm jazyků, mezi které patřila latina, řečtina, němčina a italština.⁶⁶ Během pobytu také Harant objevil svou zálibu v cestování, když se mu dostalo možnosti doprovázet Ferdinanda na jeho cestách, například po Německu a Itálii.⁶⁷ Podnětem pro Harantovu pouť do Svaté země se stala smrt jeho druhé ženy, Evy z Chudenic, která zemřela v roce 1597. Ve svém úvodu pak Harant jako důvod uvádí, že se na cestu vypravil za poznáním, což doplňuje poznámkou: *„Na cestách se seznámíme s cizími obyčeji, řády i mravy, poznáme umění, zvyky v oblasti obchodu i v péči o chudé, způsoby jednání mezi městy a zeměmi. Proto podnikli takové pouti mnozí muži bez ohledu na náklady a nebezpečí. ... Po jejich příkladu jsem si vybral pouť, která sice byla i životu nebezpečná, ale chtěl jsem jít po stopách Kristových.“*⁶⁸ Cestu, na kterou se vypravil spolu se svým švagrem Heřmanem Černínem a jedním služebníkem, pak podnikl následujícího roku a do své vlasti se vrátil asi v říjnu roku 1599.⁶⁹ Cestopis z této pouti pak vydal na prosby svých přátel v roce 1608.

V díle samotném je patrné nadání autora v mnoha oborech. Během popisů často odkazuje na všemožné autory, které studoval, a které velice často cituje, až to vypadá, že tyto

⁶⁴ KOLDINSKÁ, M.: *Kryštof Harant*, s. 35.

⁶⁵ TICHÁ, Z.: *Jak staří Čechové*, s. 310.

⁶⁶ KOLDINSKÁ, M.: *Kryštof Harant*, s. 42.

⁶⁷ Tamtéž, s. 35–36.

⁶⁸ KOŽÍK, František: *Cesta Kryštofa Haranta z Polžic a z Bezdržic a na Pecce : z království Českého do Benátek, odtud do země Svaté, země Judské a dále do Egypta, a potom na horu Oreb, Sinai a sv. Kateřiny v pusté Arábii*. Praha 1988, s. 12–13.

⁶⁹ TICHÁ, Z.: *Jak staří Čechové*, s. 311.

své znalosti rád dává na odiv. Zvláště v oblibě má pak autory z dob antiky. Jeho text tak dokáže na jednu stranu působit velice vzdělaně, ale také, když autor chce, je schopný podat stručný, přehledný, a místy i vtipný popis událostí a míst. I přes své vzdělání ovšem často ignoruje rozdíly mezi pověrou a pravdou, když některým zprávám věří slepě, bez toho aniž by si je ověřil, což je u tak vzdělaného humanisty věc nečekaná. Ve svém úvodu také prokazuje znalost českých cestovatelů, kteří tuto cestu podnikli před ním, totiž Martina Kabátníka a Oldřicha Prefáta, ovšem podle jeho slov je Kabátníkův popis „jalový“, a Prefát podnikl pouze polovinu jeho cesty.⁷⁰

Kryštof Harant strávil během své pouti do Svaté země v Itálii několik měsíců, když do Benátek dorazil 19. dubna a odplul odtud až 12. července. Během této doby rozdělil svůj pobyt mezi Benátky a Padovu, jejichž popis nám v tomto díle zanechává.

4.2. Obraz Itálie v Harantově cestopisu

4.2.1. Benátky

Harantova návštěva Benátek začíná ubytováním v hospodě „U Bílého lva“, tedy ve stejné hospodě, ve které byl ubytován i Jan Hasištejnský. Brzy po příjezdu však Harant zjišťuje, že sehnat loď, která jej dopraví do jeho cíle, nebude tak jednoduché, jako tomu bylo v minulosti, jelikož díky rozšíření vyznávání náboženství pod obojí se touha věřících vidět svatá místa poněkud vytratila, a tudíž se již Benátčanům nevyplatí vypravovat lodě, které by poutníky do Svaté země dopravily.⁷¹ Z toho důvodu musel na svou loď čekat několik týdnů, které strávil prohlídkou okolí.

Po této úvodní informaci dává Harant na odiv své znalosti ohledně historie města, když vypráví, že Benátčané svůj původ odvozují z kmene Venetů, kteří pochází z francouzské

⁷⁰ KOŽÍK, F.: *Cesta Kryštofa Haranta*, s. 13.

⁷¹ Tamtéž, s. 18.

Bretaně. Počátky města klade do pátého století.⁷² Dále obhájí vhodnou polohu města v zátocce, která je výhodná díky tomu, že se jej nelze zmocnit ani po souši, ani po vodě. Voda je na tomto místě mělká, a díky tomu se tu lze přepravovat pouze na malých loďkách, které se nazývají gondoly. Tyto gondoly Harant zachytil i na ilustraci.⁷³ Městem protéká veliký kanál Grande, který je dělí na dvě části. Tento kanál má šířku asi 40 kroků a protéká městem ve tvaru velkého S. Přes kanál vede pouze jeden „kamenný most s jedním obloukem, ale tak vysokým, že pod ním může projet loď se stožárem; dvě galérie se mohou pod ním klidně míjet, což by pod Pražským mostem nebylo možné.“⁷⁴ Z tohoto kanálu se dále do města větví třináct menších kanálů, které lze přejít po menších mostech, kterých je 450. Díky poloze je většina budov ve městě postavená buď na kůlech, nebo na ostrůvcích. Díky tomu je zde přítomno asi tři až čtyři a půl tisíce gondol určených k přepravě. Celková rozloha města je prý osm vlašských mil.⁷⁵

Dále se Harant zmiňuje o nejrůznějších budovách, které ve městě jsou. Píše, že je v Benátkách 62 kostelů, 41 klášterů, 18 kapliček, a 17 špitálů. Mezi nejhezčí budovy podle něj patří kostel sv. Marka, radnice, a palác, které všechny stojí na náměstí sv. Marka. Radnice se prý „skví stříbrem a zlatem a jsou v ní portréty všech devadesát benátských knížat.“⁷⁶ Popis kostela, který nám Harant zanechává, je velice detailní. Co se týče vnějšího popisu, tak kostel je celý postaven z mramoru a jeho střechu tvoří pět měděných kopulí. Nad předními dveřmi stojí čtyři pozlacené koně, vypadající jako by byli živí, které Benátčané přivezli roku 1202 z Konstantinopole. Ještě než se vejde do kostela, musí se projít pod čtyřmi věžemi, které stojí na sloupech z černého mramoru s bílými pruhy. Uvnitř je kostel zdoben mnoha obrazy tvořenými různě barevnými kousky mramoru, zobrazující výjevy ze Starého a Nového

⁷² KOŽÍK, F.: *Cesta Kryštofa Haranta*, s. 18.

⁷³ Tamtéž, s. 19.

⁷⁴ Tamtéž, s. 19.

⁷⁵ HARANT Z POLŽIC A BEZDRUŽIC, Kryštof: *Cesta z Království českého do Benátek* [online]. V MKP 1. vyd. Praha: Městská knihovna v Praze, 2011 [cit. 2016-03-24]. 1. díl. Dostupné z WWW: <http://web2.mlp.cz/koweb/00/03/60/26/11/cesta_z_kralovstvi_ceskeho_1.pdf>, s. 55.

⁷⁶ KOŽÍK, F.: *Cesta Kryštofa Haranta*, s. 20.

zákonu, které jsou součástí zdí a podlah, a které podle Haranta vypadají „jako malované a ne složené z drobných kaménků.“⁷⁷ Taková díla však prý máme i u nás, například v kostele sv. Víta na Pražském hradě a v kapli sv. Václava. Uvnitř kostela je 36 mramorových sloupů, které podpírají kopule, několik pavlačí, které jsou rovněž podpírány mramorovými a porfyrovými sloupy. Naproti oltáři, který je bohatě zdoben stříbrem, zlatem a perlami, jsou dvě kruchty, jedna pro zpěváky a druhá pro duchovní. Jako nadšený hudebník si Harant nemohl nevšimnout přítomnosti dvou varhan. Zapomenout se rozhodně nesmí ani na poklad sv. Marka, který je v kostele uložený, a který má nesmírnou hodnotu. Tvoří jej „zlaté koruny, kabátce vyšívané perlami, všelijaké drahocenné nádoby, džbány plné perel, ornáty, monstrance, svícny a jiné kostelní předměty.“⁷⁸ Součástí jsou prý i tři rohy jednorožce, jejichž pravost Harant vůbec nezpochybňuje.⁷⁹ Tento poklad Benátčané shromažďovali mnoho let a jednou ročně se ukazuje lidu. Tento poklad se prý kdysi jednomu Řekovi podařilo odcizit, ale než s ním mohl uprchnout, byl prozrazen a poklad byl navrácen. Asi 80 kroků od kostela je pak velická věž, mající na výšku 230 kroků a na šířku 40 kroků. Uvnitř je mistrovské schodiště, které se táhne až nahoru, a po kterém se prý dá vyjet i na koni, což prý císař Fridrich učinil. Podobné schodiště se prý vyskytuje i u nás na Pražském hradě. Dle Haranta je nejdůležitější stavbou v Benátkách zbrojnice, neboli arzenál, která rozlohou připomíná spíše malé městečko. Tvoří ji patnáct budov, ve kterých jsou „stovky kusů velké střelby, tisíce železných kulí, tisíce a tisíce kopí, halaparten a háků. ... Galér připravených ihned k vyplutí na moře je tu například dvě stě, kromě jiných lodí, ... které lze za několik dní připravit k pohotovosti.“⁸⁰ Na údržbu jedné galérie se prý měsíčně vynaloží sedm set dukátů. V případě potřeby lze do stavby napustit vodu a pustit lodě na vodu jednou ze dvou bran, které ze zbrojnice vedou na moře. Harant vyjmenovává jednotlivé budovy a to, co se v nich přesně

⁷⁷ KOŽÍK, F.: *Cesta Kryštofa Haranta*, s. 20.

⁷⁸ Tamtéž, s. 21.

⁷⁹ HARANT Z POLŽIC A BEZDRUŽIC, K.: *Cesta z Království českého*, s. 57–58.

⁸⁰ KOŽÍK, F.: *Cesta Kryštofa Haranta*, s. 21–22.

skladuje.⁸¹ Ve zbrojnici je dále zaměstnáno 1500 lidí, kteří „všechnu výzbroj udržují v dobrém stavu anebo dělají zbraně nové. Jsou zde kováři, koláři, tesáři, ale i ženy, které šijí plachty na galéry.“⁸² Co se týče náměstí sv. Marka, na které všechny tyto budovy stojí, tak to má prý 400 kroků na délku a 300 kroků na šířku. Na něm stojí dva sloupy, jeden nese znamení svatého Marka, totiž okřídleného lva, a na druhém je svatý Theodor. Mezi nimi se pak konají různé rozsudky nad zločinci, jako jsou popravy nebo mučení. Provádí se zde tzv. „strappaconda“, kdy je odsouzený vytažen s rukama svázanýma za zády nahoru a pak prudce spuštěn, přičemž si většinou vykloubí paže. Ovšem jsou jedinci, kteří tuto činnost praktikují pro zábavu, jelikož přišli na to, jak se při ní nezranit.⁸³

Další část věnuje Harant popisu správy města. Harant polemizuje nad tím, že zde nepanuje ani aristokratický, ani demokratický, ani monarchický způsob správy, ale spíše jejich kombinace. Městu vládne kníže, který se zde nazývá dóže, a který je v čele vlády tvořené senátory. Volba dóžete probíhá zvláštním způsobem, při kterém členové rady volí kandidáty tak dlouho, dokud nezbude jen několik osob. Ten, který dostane o dvacet pět hlasů více než ostatní, se pak stává dóžetem. Ceremoniál uvedení knížete do úřadu je velice přesně určen a dodržován, a Harant sám jej velice podrobně popisuje. Nejprve se koná průvod do kostela sv. Marka, ve kterém jsou lidé seřazeni podle své hodnosti a nesou odznaky své moci, v jehož čele je sám kníže, jehož oblečení se skví zlatem, a který má na hlavě místo koruny klobouk protažený vzadu do špice. V kostele poté kníže složí slavnostní slib a dostane do rukou knížecí praporec. Co se týče obyvatel, celá obec je rozdělena na osoby duchovní, jejichž hlavou je patriarcha, a osoby světské, jejichž hlavou je kníže, který má pod sebou „vladyky, měšťany a obecní zběř.“⁸⁴ Ve městě je velmi mnoho úřadů, jejichž činnost je velice

⁸¹ HARANT Z POLŽIC A BEZDRUŽIC, K.: *Cesta z Království českého*, s. 60.

⁸² KOŽÍK, F.: *Cesta Kryštofa Haranta*, s. 21.

⁸³ Tamtéž, s. 21.

⁸⁴ HARANT Z POLŽIC A BEZDRUŽIC, K.: *Cesta z Království českého*, s. 65.

přesně rozdělena, a které také Harant podrobně popisuje.⁸⁵ Harant také popisuje obřad zasnoubení knížete s mořem, a jak došlo k jeho vzniku. Na den Božího vstoupení se vypraví velická loď, na kterou nastoupí kníže a nejpřednější páni a vyslanci, která je pak s velikou slávou vypravena na moře za městské brány následovaná tisíci loděk a gondol. Poté vykoná patriarcha několik obřadů, po nichž vystoupí kníže, řekne proslov, a vhodí do moře prsten. Poté se loď vrátí do města, kde je uspořádána hostina.⁸⁶

Harant byl také svědkem toho, jak se měšťané a obecní lid věnuje různým zábavám a kratochvílím. Poznává k tomu, že tím tráví mnohem více času než ve všech okolních krajích. Navzdory tomu, že město leží v neúrodném kraji a musí přivážet pitnou vodu, je zde totiž dostatek téměř všeho, obzvláště pokrmů a lahůdek. Ze zábav jsou zde na denním pořádku tance, jízdy na gondolách, soutěže ve střelbě z luku, ve střelení kachen a jiné. Na náměstích se pak koná mnoho divadelních představení.⁸⁷ Panuje zde také zvyk, že se pořádá hon na svini, kterého se účastní pouze slepci, což je prý velmi směšná událost. Kníže samotné se na tomto veselí také podílí, když má jako povinnost vystrojit ročně čtyři hody.

4.2.2. Padova

Jelikož je v Benátkách dost draho, rozhodl se Harant po nějaké době přemístit se do Padovy. Cestu tam uskutečnil prostřednictvím lodi, díky čemuž se mu naskytla nečekaná podívaná. Spatřil totiž vynález, se kterým se ještě nesetkal. Šlo o hráz, která je postavená mezi mořem a řekou Brentou, přes kterou se žádná loď nedostane. Lodě se přepravují pomocí mnoha kol a strojů, které loď vyzvednou a přenesou přes hráz. Tímto způsobem se Benátčané prý chrání před rozbouřeným mořem a před vjezdem nepřátelských lodí.⁸⁸

Samotná Padova je město ležící v úrodné krajině a je chráněno mnoha příkopy, valy a zdmi a co do velikosti překonává Benátky, kterým patří, a které zásobuje obilím. Ve městě se

⁸⁵ HARANT Z POLŽIC A BEZDRUŽIC, K.: *Cesta z Království českého*, s. 66–73.

⁸⁶ Tamtéž, s. 75.

⁸⁷ KOŽÍK, F.: *Cesta Kryštofa Haranta*, s. 24.

⁸⁸ Tamtéž, s. 25.

vyskytují asi tři tisíce domů, a přes řeku vede třicet devět mostů. Ovšem nejproslulejší je místní univerzita, založená roku 1222, na níž studovalo i přednášelo mnoho významných osobností, z nichž některé Harant jmenuje. Součástí univerzity je lékařská fakulta, která spravuje velkou zahradu, na které pěstuje za veliké náklady mnoho bylin z celého světa, které se studenti učí poznávat a používat. Zvláštností také pro Haranta je, že univerzitu spravují sami studenti, kteří volí rektora a tvoří univerzitní řád, který je velice přísný, jelikož za vážné přestupky hrozí i vyloučení z města.⁸⁹

V Padově také zřídili tzv. „Vrch milosrdenství“, což v praxi znamená, že mezi sebou měšťané vybrali asi 40 tisíc dukátů, z nichž potom půjčují zchudlým a potřebným menší částky. Tím se také chrání před vysokými úroky židovských lichvářů.⁹⁰ Panuje zde, stejně jako jinde v Itálii a Francii, obyčej, že dlužníci, kteří nejsou schopni platit své dluhy a chtějí se vyhnout vězení, postoupí svým věřitelům veškeré své statky a tím se dluhu zbaví. V případě, že opět nabudou nějakého majetku, opět jím dluh splatí, a tak to pokračuje, dokud není dluh zcela splacen. Součástí tohoto procesu je i akt, při kterém obnažený dlužník třikrát usedne na kámen před radnicí, který se nazývá kámen posměchu nebo kámen postupování statku, a třikrát musí zvolat „Postupuji statek!“⁹¹

4.3. Závěr

Kryštof Harant byl při svém popisu Benátek velice podrobný. Popsal historii města, jeho nejdůležitější budovy, jejichž vzhled se čtenář dozvídá s mnoha detaily, a také správu města. Z úvodní informace se dozvídáme, že počet poutníků do Svaté země znatelně poklesl, což způsobilo ztrátu zájmu města na vysílání lodí do této lokace. Dále se čtenář dozvídá něco o poloze města a slavném kanálu, který městem protéká. Harant popisuje náměstí sv. Marka a nejdůležitější budovy, které tam leží – kostel sv. Marka, včetně jeho interiéru a pokladu,

⁸⁹ KOŽÍK, F.: *Cesta Kryštofa Haranta*, s. 25.

⁹⁰ Tamtéž, s. 25.

⁹¹ HARANT Z POLŽIC A BEZDRUŽIC, K.: *Cesta z Království českého*, s. 81–82.

radnici, a zbrojnici, včetně obsahu všech budov a fungování objektu. Při popisu zabíhá do mnoha detailů, přirovnává různé prvky staveb k jiným, se kterými se setkal, a často zmiňuje rozlohy benátských staveb. Co se týče správy, popisuje volbu knížete, práva a povinnosti s tímto úřadem spojené, a množství úřadů, které ve městě fungují. S nadšením také komentuje politický systém města. Také zmiňuje některé volnočasové aktivity měšťanů, jelikož jimi tráví značnou část svého dne. Také popisuje historii a průběh zasňování knížete s mořem. Ze své návštěvy Padovy pak popisuje hráz, která slouží k přepravování lodí cestujících z a do Benátek, polohu města, místní univerzitu, a místní zvyky, které musely být pro českého čtenáře velice zajímavé. Celkově si myslím, že Harantův popis vytváří velice komplexní obraz Benátek a jejich okolí, včetně místní kultury a zvyků, což je dle mého názoru velice přínosné pro vytvoření obrazu místní mentality.

5. Cestopis Bedřicha z Donína

5.1. Okolnosti vzniku díla

Bedřich z Donína pocházel ze starého rodu purkrabí z hradu Donína. Tento rod měl několik větví, přičemž Bedřich patřil do větve újezdecké, která nebyla moc zámožná.⁹² I přes to se mu však dostalo slušného vzdělání, kterého nabyl na univerzitách v Praze, Vídni, a Ingolstadtu.⁹³ Bedřich se narodil asi v roce 1574 a již od roku 1592 se vydával na své cesty po Rakousku, Německu, Uhrách, a Apeninském poloostrově, ze kterých se definitivně navrátil až roku 1608. Součástí byly také dvě cesty do Itálie, z nichž první se uskutečnila v letech 1593 až 1594, a druhá, ze které nám zanechal velice podrobný deník, v roce 1608.⁹⁴ Na tuto druhou pouť se vydal spolu se svým bývalým učitelem Petrem Velcursiem a dvěma služebníky,⁹⁵ a navštívil během ní značnou část Itálie a Neapolského království, včetně nejdůležitějších měst, jako byl Řím, Florencie, Benátky, Janov, Milán, nebo Neapol. Avšak všechny tyto cesty byly velice nákladné a Donín si na ně musel půjčovat peníze. Díky tomu tak po svém návratu z cest strávil zbytek života splácením těchto dluhů.⁹⁶

Donínův cestopis se dochoval pouze v jednom rukopise, který byl nejspíš buď diktován, nebo opsán, jelikož se v něm občas objevují omyly v datech, a který byl dokončen roku 1609.⁹⁷ Donínovy záznamy v deníku jsou tak doplněny poznámkami z literatury, kterou četl, zejména římskými klasiky, jako byli Vergilius, Ovidius, či Horatius. V konečné podobě má dílo ustálenou literární formu, skládající se z vlastivědného úvodu, následovaném zeměpisnými a historickými poznámkami, hospodářskými zprávami a charakteristikami lidu.⁹⁸ Cestopis je také doplněn spoustou ilustrací, které pomáhají vytvořit obraz toho, co

⁹² KUNSKÝ, J.: *Čeští cestovatelé*, s. 143.

⁹³ Z DONÍNA, Bedřich: *Cestopis Bedřicha z Donína*. Praha 1940, s. 9.

⁹⁴ KUNSKÝ, J.: *Čeští cestovatelé*, s. 144.

⁹⁵ Z DONÍNA, B.: *Cestopis*, s. 10–11.

⁹⁶ KUNSKÝ, J.: *Čeští cestovatelé*, s. 146.

⁹⁷ Z DONÍNA, B.: *Cestopis*, s. 14.

⁹⁸ Tamtéž, s. 16–17.

autor popisuje. Při svém putování byl Donín velmi kritický ke zprávám, které bylo těžké doložit věrohodnými důkazy, ovšem občas přece jen podléhá své víře v zázraky na posvátných místech.⁹⁹ Celkově lze o Donínově cestopisu říci, že je „*poučený, ale nepřeučený, je psán zábavně, ale nehledá čtenářskou přitažlivost v pestrosti příhod, spíše v rozmanitém a pozorném líčení prostředí.*“¹⁰⁰ Jedinou smůlou tohoto cestopisu je nešťastný fakt, že v něm chybí 8 a 1/3 strany, díky čemuž jsou některé popisy a informace neúplné.

5.2. Obraz Itálie v Donínově cestopisu

Vzhledem k rozsáhlosti tohoto díla není v této práci dostatek prostoru věnovat se všemu, co se v něm vyskytuje, a z toho důvodu jsem se rozhodl rozdělit svou analýzu na dvě části. Nejprve se budu věnovat obecnému popisu oblastí, kterými Donín cestoval, a ve druhé části se zaměřím na Donínův popis nejvýznamnějších měst.

5.2.1. Popis oblastí

„*ITALIA. Vlaská země, nejslavnější, nejpřednější a nejpěknější strana Evropy, ... královna, hlava a ráj světa nazvaná, prvé Ausonia, Oenotria, Hesperia, nyní Italia, od Itala, krále sicilského, jest jmenovaná.*“¹⁰¹ Těmito slovy začíná Donínův cestopis popis Itálie, a je z něj zřejmé, že má Donín o této zemi velice vysoké mínění. Po tomto úvodu popisuje Donín tvar poloostrova, když jej přirovnává k lidské noze, obklíčené ze tří stran mořem. Na západě a na severu Itálii ohraničují Alpy, na východě Jaderské a Jónské moře, a na jihu moře Tyrhénské. Na délku má poloostrov asi 140 našich mil a jeho šířka se pohybuje od pěti do devadesáti mil.¹⁰² Zhruba prostředkem poloostrova se táhne pohoří Apeniny, které jej tak dělí na dvě části.

⁹⁹ TICHÁ, Z.: *Jak staří Čechové*, s. 28.

¹⁰⁰ Z DONÍNA, B.: *Cestopis*, s. 22.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 89.

¹⁰² Tamtéž, s. 89–90.

Podle Donína je Itálie nejúrodnější a nejpěknější krajinou, „*neb jest povětrí dobrého a zdravého a tak každého času temperovaného, že ovotci přílišným horkem ani přílišnou zimou škoditi nemůže.*“¹⁰³ Země je tak velice úrodná, k čemuž přispívá i přítomnost velkých jezer a řek. K tomu navíc je zde přítomno množství teplých pramenů, které jsou prospěšné pro lidské zdraví, a také se zde těží mnoho kovů, například zlato, stříbro, železo, či křišťál, který se prý dělá z ledu a sněhu, čemuž zřejmě Donín zcela věří.¹⁰⁴ K tomu je v této zemi také dostatek tvrdého kamene a mramoru, a v mořích zase spousta korálů. Z ovoce se zde pěstují například granátová jablka, pomeranče, citrony, jablka, hrušky, broskve, meruňky, ořechy, melouny, fíky, olivy, a hlavně velmi dobré hroznové víno. Dále zde rostou palmové stromy, šafrán, či len, a také se zde pěstuje rýže.

Následuje výčet krajů, které do této země patří, a dále také nejvýznamnějších měst, mezi které Donín řadí Řím, Benátky, Neapol, Florencii, Bolognu, Janov, a Milán. Celkově je tu prý okolo 300 měst. Také je zde dohromady čtrnáct univerzit. Součástí popisu jednotlivých oblastí je pak také výčet nejvýznamnějších měst, jezer a řek, které se zde vyskytují.

Prvním krajem, který Donín popisuje, je Lombardie, která začíná pod Alpami, a která je rozdělena na dvě části řekou Pád. Tato krajina je velice úrodná, roste zde hojnost obilí a ovoce, a je zde všeho dostatek. Donína zde zaujalo hlavně údolí Valtellina, které je prý jedno z nejkrásnějších v Evropě, a ve kterém roste velmi dobré červené víno, které se vozí až do Čech. Dále zmiňuje Komské jezero, které je velmi bohaté na ryby, a které je obklopeno množstvím městeček a zámků. Donín zde také věnuje krátkou poznámku o řece Pád, když píše, je tato řeka podobná Nilu, a že je po Dunaji největší evropskou řekou.¹⁰⁵ Za Pádem se pak rozprostírá druhá část Lombardie, která je „*velmi pěkná, veselá, úrodná, obilí, všelijakého*

¹⁰³ Z DONÍNA, B.: *Cestopis*, s. 90.

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 90.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 103.

ovotce, zvlášt' fíkův, vína, oleje v hojnosti přináší.“¹⁰⁶ Zde začíná Apeninské pohoří, které se táhne až k Sicilskému moři.

Další oblastí, kterou Donín navštívil, je Ligurie, ležící mezi Apeninským pohořím a Ligurským mořem. Tato krajina je převážně hornatá, ale i přes to je velice úrodná. Roste tu velice kvalitní víno a pěstuje se tu velké množství oliv, pomerančů, a citronů, zejména při pobřeží. Donína zde zaujalo hlavně městečko Nervi, jelikož „*to místo znamenitou chválu má a za vsí klínat vsí Ligurie se počítá pro mírnost povětří, rozličnost kvítí, dokonalost ovotce, veselost a rozkoš místa a položení, neb tam nikdá přílišný horko ani zima se nenachází,*“¹⁰⁷ a pak také Rapallské údolí, které je velmi úrodné a „veselé.“

Toskánsko je další pěknou a úrodnou oblastí, kterou Donín navštívil. Je to oblast zčásti rovinatá a zčásti hornatá, a pěstují se tu opět velmi kvalitní vína a roste tu množství ovoce a oliv. Co se týče správy, o tuto oblast dělí se florentský kníže a papež, až na město Luka, které je svobodné. Vyskytují se zde také tři arcibiskupství: ve Florencii, Pise a Sieně. V souvislosti s papežskými statky také Donín vyjmenovává všechny oblasti a města, která papeži náleží. Na své cestě pak Donín obdivuje Trasimenské jezero, které „*všecky jiné jezera svou veselostí převyšuje*“¹⁰⁸ a žije v něm spousta ryb, které se rozváží do okolních oblastí.

Další zastávkou na Donínově cestě je Umbrie, která leží v Apeninském pohoří, což ovšem nebrání tomu, aby zde byla velice úrodná půda, na které se daří vinné révě, olivám, fíkům, a spoustě dalšího ovoce. Vyskytují se zde také úrodné roviny, na kterých se pěstuje obilí a vinná réva, a roste zde spousta druhů stromů. Významným místem zde je městečko Assisi, ve kterém se narodil a zemřel svatý František. Na hradě Montefalco pak Bedřich z Donína spatřil tělo svaté Kláry, které se mu zdálo být „*neporušené a pěkně bílé, jako by dnes umřela,*“¹⁰⁹ spolu s nástroji, kterými byla usmrcena.

¹⁰⁶ Z DONÍNA, B.: *Cestopis*, s. 104.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 109.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 116.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 118.

Marche, či jinak Ankonská marka, je oblast mezi Apeninským pohořím a Jaderským mořem, ve které se nepěstuje moc obilí, ale za to je to krajina velice úrodná na ovoce, hlavně na víno, olivy, pomeranče, a citrony, které se dodávají do Benátek, Bologni a Ferrary. Ve městě Recanati se pak v této době konával jarmark, na kterém se shromažďovali kupci jak z Evropy, tak i z Asie.

Bedřich z Donína také poskytuje základní informace o Neapolském království. To se rozprostíralo od řeky Tronto na severu až po Sicílii na jihu a pod jeho správou byla téměř polovina Apeninského poloostrova. Vyskytuje se v něm dvacet arcibiskupů, sto dvacet sedm biskupů, padesát šest knížat, padesát tři markrabat, padesát osm hrabat, patnáct panství, a okolo dvou tisíc hradů a zámků.¹¹⁰ Donín také vyjmenovává všechny oblasti ve vlastnictví neapolského a španělského krále Filipa IV., jehož panství je prý největší ze všech panovníků od dob stvoření světa, což by vzhledem k počtu vyjmenovaných oblastí mohla být pravda.

Oblastí, ve které leží hlavní měst Neapolského království, je Kampánie. Donín této oblasti dává přívlastek šťastná kvůli její „veselosti a úrodnosti.“¹¹¹ Je to krajina velice úrodná na víno, obilí, ovoce, a „*všecky věci k potřebě, ano i k rozkoši lidské přináležející.*“¹¹² Prý je mnohými považovaná za ráj Itálie a snad i celého světa. Kromě velkých polí se zde vyskytují i zahrady a háje plné nejrůznějších plodin, a také prameny vod, které prospívají lidskému zdraví. Počasím je tu prý stále léto. Poblíž Neapole si Bedřich z Donína všimá jeskyňky, ve které „*jedovatá a smradlavá pára jest, takže žádný přes uložené znamení dále jíti nesmí, nechce-li bez duše býti.*“¹¹³ Ve městě Pozzuoli Donína zaujal místní amfiteátr, který připomíná labyrint pod zemí, kde „*bez světla a provázku přivázaného aneb jiného znamení s těžkostí by se zase vyjít mohlo.*“¹¹⁴ Také je zde veliký kráter vyhaslé sopky, zvaný Solfatara, který Donín popisuje jako plácek obklopený vrchy, ze kterých prýští oheň, a který je plný

¹¹⁰ Z DONÍNA, B.: *Cestopis*, s. 146.

¹¹¹ Tamtéž, s. 148.

¹¹² Tamtéž, s. 149.

¹¹³ Tamtéž, s. 155.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 155.

hořící síry, což v něm vyvolalo hrůzu.¹¹⁵ Dalším zajímavým místem je například jezero Lago d'Averno, které má slanou vodu, která je díky hloubce černá, díky čemuž se staří pohané domnívali, že je zde vchod do pekla.¹¹⁶ Kolem něj stojí kostely Diany, Merkura a Venuše, a také je zde jeskyně Sybilly Kumanské, která toho údajně mnoho předpověděla Kristově narození. Poblíž jezera je také město Kuma, či Cumae, které je asi nejstarším italským městem. Popisuje také horu Miseno, která je ze tří stran obklopena mořem, v jejíchž útrokách jsou postaveny lázně, pokoje, paláce a rybníky. Zajímavé je, že se Donín vůbec nezmiňuje o sopce Vesuv, která je jedním z nejatraktivnějších míst této oblasti.

Předposlední oblastí, kterou Donín popisuje, je Romagna. Opět je to krajina velice pěkná a úrodná, vyskytuje se zde mnoho polí vysázených všelijakými stromy, dále tu roste vinná réva, olivy, a fíky. Tečou zde jak řeky se sladkou vodou, které jsou plné ryb, tak i se slanou vodou, ze které se dělá sůl.

Poslední oblastí je pak Benátsko, neboli Trivigianská marka, je oblast se zdravým povětrím, plná rovin úrodných na víno, ovoce, a obilí. Vyskytuje se tu množství teplých pramenů a zdravých vod. Před Benátkami si Donín všimá hráze mezi řekou Brentou a mořem, ze které byl Kryštof Harant velice nadšený, ovšem zde je o ní pouze velice strohá zmínka.

5.2.2. Popis nejvýznamnějších měst

Milán, tehdy zvaný Mediolán, je hlavní město Lombardie, které patřilo k největším městům Evropy, jelikož zde žilo asi tři sta tisíc obyvatel. Kolem města stojí předměstí, tak jako v jiných velkých městech, které je chráněno zdmi z cihel, baštami, a příkopy. Po těchto kanálech se pak do města přiváží nejrůznější zboží, které je prý zde docela levné.¹¹⁷ Ve městě stojí zámek Porta Joviae, který se počítá za nejpřednější evropskou pevnost, protože nikdy nebyl dobyt. Svou velikostí připomíná město, jelikož má své ulice, náměstí, a obchody, a je

¹¹⁵ Z DONÍNA, B.: *Cestopis*, s. 155.

¹¹⁶ Tamtéž, s. 157.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 97.

obeť hradbami, věžemi, a příkopy, stejně jako Milán samotný. Ostatní budovy, jak ve městě, tak i v předměstí, jsou prý velice pěkné a nákladné. Donín si všimá budov jak duchovních, tak světských. Nejprve upozorňuje na arcibiskupský kostel *il Domo*, kterému se prý „*málo kostelů ve světě ... rovnati mohou jak v velikosti a mistrovství, tak vzácnosti mramoru všelijakého.*“¹¹⁸ V kostele je totiž spousta mramorových obrazů a sloupů. Ve sbírce kostela je železný hřeb, kterým byl přibit Kristus ke kříži. Dalším kostelem je kostel sv. Ambrože, který je zde pohřben pod jedním oltářem, který je obložený zlatem a drahými kameny. Na tomto kostele je také zajímavá mozaiková kopule, kterou Donín přirovnává ke kopuli v kapli sv. Václava na Pražském hradě. Z dalších kostelů jsou zmíněny kostel sv. Františka, kde bylo v minulosti popraveno mnoho mučedníků, kostel *Santa Maria di S. Celso*, ve kterém je archa s obrazem Panny Marie, u kterého se prý dějí zázraky, a spousta dalších méně významných kostelů. Donín si dále všimá městského špitálu a lazaretu. Mezi světské budovy patří mnoho kamenných paláců a domů, které jsou velice nákladně zdobené. Mezi nejvýznamnější patří arcibiskupský palác, palác kanovníků, či palác *de Marini*, kterému „*rovného v Medioláně se nenachází, a každý král mohl by v něm bydlet a na něm přestat.*“¹¹⁹ Mezi obyvatele města patří mnoho šlechticů a bohatých měšťanů, kteří nosí velice pěkné šaty, což platí zejména o ženách. Pracuje zde také mnoho zdatných řemeslníků, kteří mají velmi dobrou reputaci, jelikož se k nim vztahuje toto přísloví: „*Kdo by chtěl Vlaskou zemi opravit, obnoviti a vzdělati, musí Mediolán zkaziti, aby řemeslníci téhož města své řemeslo a mistrovství do jiných měst přenesli.*“¹²⁰ A jakožto správný Čech Donín neopomíná zmínit kamenný sloup, na kterém je kamenný lev, který byl vztyčen na památku české pomoci císaři Fridrichu Barbarossovi při obležení města.

¹¹⁸ Z DONÍNA, B.: *Cestopis*, s. 98.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 101.

¹²⁰ Tamtéž, s. 102.

Janov, hlavní město Ligurie, leží na pobřeží, díky čemuž se nazývá „*brannou Vlaské země*.“¹²¹ Město je velmi bohaté, což se projevuje na velice okrášlených domech a palácích, které převyšují „*všecka jiná města Vlaské země a snad i celé Evropy*.“¹²² I přes své bohatství se oděv měšťanů neliší od ostatních měst. Kvůli nedostatku místa jsou ve městě velice vysoké domy a úzké ulice, po kterých nejezdí žádné vozy, ale místo toho se lidé nechávají přepravovat na *senftách*, tedy speciálních nosítkách. Z kostelů si Donín všímá arcibiskupského kostela sv. Vavřince, který je postaven z černého a bílého mramoru, jehož součástí je kaple sv. Jana Křtitele, obsahující popel z jeho těla; dále zmiňuje kostel Panny Marie korunované, ve kterém je její obraz, při kterém se dějí zázraky; v kostele svatého Bartoloměje pak vlastní kus látky, na kterou Ježíš Kristus obtiskl svůj obličej pro krále Abagara. Ve městě je také bohatý špitál, na kterém je zajímavé to, že každý, kdo činí závěť ohledně svých statků, mu musí alespoň část odkázat. Z paláců pak Donín navštívil knížecí palác, ve kterém spatřil spoustu drahého nádobí a zařízení. Vedle paláce je pěkná zahrada, ve které jsou fontány a různé stromy. Takových paláců a zahrad je zde prý velmi mnoho. Součástí města je také přístav s velkým molem, u kterého kotví mnoho lodí. Je zde také kaplička, do které se, když je veliká bouřka, koná procesí nesoucí popel Jana Křtitele, čímž se snaží tuto bouři utišit, což prý často funguje.¹²³

Loreto je relativně malé město, ve kterém žijí hlavně majitelé hospod a obchodníci, ležící v Ankonské marce. Loreto je významným poutním místem díky domu Panny Marie, který sem byl údajně přenesen anděly z Nazaretu, a jehož celou historii Donín vypráví.¹²⁴ V tomto domě se koná mnoho divů a zázraků, jako například polepšení zlých lidí, nebo uzdravení nemocných. Díky tomu je v místní sakristii a kapli mnoho darů, které sem mnozí přinesli, aby se uzdravili. Od poutníků, kterých sem chodí veliké množství – jen na svátek

¹²¹ Z DONÍNA, B.: *Cestopis*, s. 105.

¹²² Tamtéž, s. 105.

¹²³ Tamtéž, s. 107.

¹²⁴ Tamtéž, s. 122–127.

narození Panny Marie jich zde prý bývá asi dvě stě tisíc – se zase vybírají peníze, za které se město spravuje. Dominantou města je kostel, který je postavený na vyvýšeném místě, připomínající spíše zámek, který byl postaven okolo výše zmíněného domu Panny Marie. Uvnitř kostela, pod jeho kopulí, je čtyřhranná zeď z bílého mramoru, která obklopuje dům, na které je vytesán celý život Panny Marie. Po dvou delších stranách této zdi jsou pak dvě mosazné brány, které jsou prý tak krásné a nákladné, že se na světě nic podobného nenachází.¹²⁵ Donín také popisuje velice podrobně interiér domu Panny Marie.

Řím, město ležící v oblasti zvané Latium, je největším italským městem a je pro přítomnost svaté stolice nazývaný „hlava světa.“ Uprostřed města stojí proslulé Koloseum, postavené za císaře Vespasiana, které Donín popisuje jako okrouhlé stavení, uvnitř kterého je okrouhlý plac obklopený kamennými lavicemi, které jsou postaveny jedna nad druhou. Celé je postavené z tesaného čtyřhranného kamene a dovnitř se vleze až osmdesát tisíc lidí. Podobné stavení, avšak částečně rozbořené, se nachází poblíž řeky a jmenuje se Marcellovo divadlo. Dále Donína zaujaly lázně, kterých je zde několik, a které co do velikosti připomínají městečka, jelikož se v nich nacházejí lesy, rybníky, letohrádky, hospody, a mnoho pokojů.¹²⁶ Zajímavá je pro Donína také pyramida, stojící u brány Svatého Pavla, a také několik sloupů z bílého mramoru, které se nazývají obelisky. Donín obelisk popisuje jako špičatý čtverhranný kámen, který se postupně směrem nahoru zužuje.¹²⁷ Zmíněny jsou čtyři hlavní a několik menších. Na Trajanově náměstí stojí velký kamenný sloup, na kterém je vyryta historie jeho vojenského tažení, a který mu byl postaven na počest. Uvnitř jsou schody, kterými se lze dostat až na vrchol, kde je veliký pozlacený obraz svatého Pavla, který tam dal umístit papež Sixtus V. Nedaleko také stojí další takový sloup, tentokrát na počest císaře Antonina Pia, na jehož vrcholu je obraz svatého Petra. U řeky Tiber pak stojí papežská pevnost, chráněná mohutnými zdi, baštami, a děly, která svou velikostí opět připomíná malé město. Zde se v den

¹²⁵ Z DONÍNA, B.: *Cestopis*, s. 121.

¹²⁶ Tamtéž, s. 137.

¹²⁷ Tamtéž, s. 138.

ročního korunování papeže a na den svatého Petra a Pavla, a někdy také když přijde nějaká dobrá novina, konají ohňostroje, které jsou největší, jaké kdy Donín viděl. V Římě je samozřejmě mnoho kostelů, které Donín vyjmenovává. Mezi sedm hlavních patří Lateránská bazilika, ve které římsí císaři přijímali zlatou korunu, a ve kterém je mnoho svátostí, jako například hlavy svatého Petra a Pavla, archa úmluvy, Mojžíšova a Aronova hůl, či Kristovo roucho; dále je to bazilika sv. Petra ve Vatikánu, založená v roce 1507 a která ještě v této době nebyla zcela dostavěna, ale přesto svou krásou, nákladem a slávou všechny ostatní kostely převyšuje;¹²⁸ uvnitř jsou těla svatého Šimona, Judy, Jana Chrysostoma, Řehoře, a také poloviny těl svatého Petra a Pavla; také je zde uschována Veroničina rouška; třetím kostelem je kostel sv. Pavla, ve kterém je druhá polovina těl sv. Petra a Pavla; čtvrtý je kostel Panny Marie, kde chovají těla svatého Matěje, Jeronýma, a jiných, a dále také plínku, ve které byl obalen Ježíš Kristus; pátý je kostel svatého Vavřince, kde leží tělo svatého Vavřince a Štěpána; šestý je kostel svatého Šebastiána, pod kterým je dlouhá jeskyně, ve které je pochováno 174 tisíc svatých mučedníků; sedmý je kostel svatého Kříže v Jeruzalémě, kde na Velký pátek lidu ukazují titul svatého Kříže, houbu, kterou byl Kristus napájen, dva trny z jeho koruny, hřeb, kterým byl přibit, a kus Božího kříže.¹²⁹ Dále Donín zmiňuje mnoho menších kostelů a špitálů, které se poblíž nich vyskytují. Co se týče světských staveb, ty jsou v Římě velice nákladné a hlavně početné. Donín tvrdí, že v žádném jiném městě neviděl tolik draze vyzdobených paláců.¹³⁰ Ve Vatikáně je také velká knihovna, která je jedna z nejpřednějších knihoven na světě, zahrada Belvédér, a kaple Sixta IV., do které si papežové spolu s ostatními představiteli církve chodí poslechnout kázání.¹³¹ Na závěr také Donín přikládá obrázek typického římského kroje.

¹²⁸ Z DONÍNA, B.: *Cestopis*, s. 140.

¹²⁹ Tamtéž, s. 140–142.

¹³⁰ Tamtéž, s. 144.

¹³¹ Tamtéž, s. 144.

Neapol, hlavní město Neapolského království, ležící na břehu Tyrrhenského moře, je domovem pro asi dvě stě tisíc obyvatel. Část města je obklopena zdí z tesaného kamene a část cihlovou zdí s baštami, která typická pro italská města.¹³² Ulice ve městě jsou dlouhé, široké, přímé a pěkně dlážděné, a domy jsou nákladné a často mají místo střechy terasy ohraničené zídkou, takže z nich je výhled na okolní domy a ulice. Ve městě se nalézají čtyři hrady: hrad sv. Eliáše, stojící na vysoké hoře, takže je velice dobře chráněn; *Castel Nuovo*, stojící u moře, který dle Donína patří mezi nejpřednější pevnosti v Evropě, a uprostřed kterého stojí velice nákladně vyzdobený královský palác; třetím hradem je *Castel dell'Ovo*, který stojí na skále obklopený mořem, takže se k němu lze dostat pouze po jediném mostě; posledním je Kapujský hrad, který není tak opevněný a v té době v něm sídlila královská komora. Také je zde mnoho kostelů, z nichž nejvýznamnější je arcibiskupský kostel, ve kterém leží tělo svatého Januaria, beneventského biskupa. S tím je spojený jeden div, který se děje jednou ročně: ve sklenici mají jeho krev, která se, když se připojí k jeho hlavě, rozpustí a začne pění, a když se pak od hlavy oddělí, opět vystydne a je tvrdá jako kámen.¹³³ Dalšími kostely je například kostel sv. Kláry, ve kterém se konají pohřby významných osob, či kostel sv. Dominika, ve kterém bydlel svatý Tomáš Akvinský. Mimo to se zde vyskytuje mnoho paláců a čtyřhranných stavení, která se nazývají *seggi*, ve kterých se scházejí a jednají přední osoby města. Dalšími významnými místy je univerzita, založená Fridrichem II., zbrojnice, přístav, ve kterém je velké molo, podobně jako v Janově. Vyskytuje se zde také mnoho pěkných zahrad, ve kterých roste mnoho druhů ovocných stromů, a kterými protékají potůčky.

Co se týče Florencie, tak úvodní list s informacemi chybí, takže Donínův popis začíná výčtem místních kostelů. Prvním zmíněným je kostel *Santa Maria Novella*, ve kterém jsou oltářní archy malované těmi nejlepšími malíři; dále je zde kostel svatého Ducha, ve kterém je velice pěkný oltář, kolem kterého je zeď z různých barev mramoru; dalšími jsou kostel

¹³² Z DONÍNA, B.: *Cestopis*, s. 150.

¹³³ Tamtéž, s. 151.

svatého Kříže, kostel svatého Vavřince, a kostel Panny Marie zvěstované, ve kterém je její obraz, u kterého se dějí zázraky.¹³⁴ Před tímto kostelem je na náměstí dům, ve kterém se opatrují děti, které rodiče zanechali kvůli chudobě nebo z jiných důvodů. Dohromady zde v době Donínovy návštěvy bylo asi sedm set dětí a sedm set pracovníků, přičemž všichni jsou živeni na náklad občanů. Donín zmiňuje ještě jeden zajímavý kostel, kostel Jana Křtitele, který má tři mosazné brány, kterým prý v Evropě není rovných.¹³⁵ Mimo kostely je popsáno také náměstí *Piazza del Duca*, na kterém leží mnoho krásných budov. Uprostřed náměstí je na sloupu pozlacený obraz knížete Cosima sedícího na koni, a na okraji náměstí v podloubí je mnoho dalších obrazů. Na náměstí dále stojí knížecí palác *Palazzo Vecchio*, budova ze štukového kamene, kterou nechal přestavět Cosimo Medicejský, a která je tak veliká a slavná, že by v ní klidně mohlo žít několik knížat i se svými dvory.¹³⁶ V tomto paláci jsou nákladné pokoje a velké síně, obsahující mnoho klenotů a vybavení, k jehož vyjmenování by prý musela být napsána zvláštní knížka.¹³⁷ Z paláce vede pěkná ulice až k řece Arno, která prý město nadmíru šlechtí.¹³⁸ V této ulici bydlí osoby zastávající městské úřady a po celé jedné straně je knížecí galerie, do které je vstup přímo z paláce. Z tohoto paláce také vede pavlač k druhému knížecímu paláci, *Palazzo Pitti*, který je uvnitř i zvenku z velkého štukového kamene, „jako by z skály vytesán byl.“¹³⁹ Podobného mu prý v Evropě není. Pokoje v něm jsou ozdobené mramorem a pěknými malbami. U paláce je velká zahrada, která se táhne až k městským zdem a na jejím konci je pevnost *Castel Nuovo*, ve které je strážěn knížecí poklad. Dále Donín vyjmenovává další významné paláce a domy. Další zajímavostí byla pro Donína zvířata, která ve městě spatřil: pštrosy, lvy, rysy, velbloudy, a další.¹⁴⁰ Z obyvatel města popisuje mnoho kupců, kteří pracují a obchodují s hedvábím. Pět vlašským mil za městem je

¹³⁴ Z DONÍNA, B.: *Cestopis*, s. 163.

¹³⁵ Tamtéž, s. 164.

¹³⁶ Tamtéž, s. 165.

¹³⁷ Tamtéž, s. 165.

¹³⁸ Tamtéž, s. 165.

¹³⁹ Tamtéž, s. 166.

¹⁴⁰ Tamtéž, s. 166.

pak knížecí palác a velice pěkná knížecí zahrada, jejíž součástí je labyrint. U paláce je také hora, na které sedí šedesát loktů vysoký obr. Pod horou, i v těle obra, jsou pokoje s velmi pěknou výzdobou. Součástí zahrady jsou i mramorové sloupy, sochy, a spousta dalších věcí, které Donín pro krátkost nezaznamenal.¹⁴¹

Benátky, město, ve kterém žije na tři sta tisíc obyvatel, leží v zátocě, která je od Jaderského moře oddělena ostrůvky, díky kterým do ní teče mořská voda pouze pěti průchodišti nebo splavy, kterým Italové říkají brány.¹⁴² Tyto brány jsou opatřené jak proti mořským bouřím, tak proti vpádu nepřátel, a jsou jediným přístupovým místem z moře do města. Město samotné pak leží na šedesáti ostrovech, které spojuje 450 mostů. Dále se zde nachází 72 kostelů, 41 klášterů, 17 špitálů, 54 náměstí, 110 paláců, a 157 zahrad. Město je rozděleno na dvě části velikým kanálem, který má na délku 1300 a na šířku 40 kroků, a přes který vede jeden velký most, zvaný Rialto, který je udělaný z velkého oblouku, takže pod ním projedou i vysoké lodě. Z tohoto kanálu se do města dále větví 13 menších kanálů, po kterých se lidé přepravují na lodičkách, které se nazývají gondoly. Těch je ve městě do osmi tisíc, z nichž některé jsou soukromé a jiné k pronajmutí. Donín poznamenává, že domy a ulice v té části města, která leží na ostrůvcích, nejsou tak pěkné jako domy u kanálů.¹⁴³ Prvním místem, kterého si Bedřich z Donína všimá, je náměstí sv. Marka, které je vytvořeno spojením tří částí. Je dlážděno cihlami a obklopeno mnoha nákladnými stavbami. Na tomto náměstí se schází spousta lidí různých národů, takže se dá pokládat za centrum města. Dále Donín popisuje některé budovy, které zde leží. Tento popis ovšem není úplný, jelikož zde chybí jedna strana. První budovou je tak chrám sv. Marka, o kterém Donín píše, že je zde oltář z čistého zlata a stříbra, ozdobený drahými kameny; nad oltářem je klenba, na které je „z jakýchs hadích kamínkův“¹⁴⁴ vyobrazena historie Nového zákona; také popisuje benátský

¹⁴¹ Z DONÍNA, B.: *Cestopis*, s. 167.

¹⁴² Tamtéž, s. 183.

¹⁴³ Tamtéž, s. 183.

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 184.

poklad, který spatřil na vlastní oči, jehož součástí byly zlaté koruny, kabáty, kříže, knížecí klobouk, spousta drahých kamenů, velice drahý karbunkulus, a také tři rohy jednorožce.¹⁴⁵ Z dalších budov na náměstí jmenuje bránu, nad kterou jsou „*znamenité hodiny a nejvejš jako altán, sloupky kamennými obmezený, vprostřed něho velký cimbál a dva veliké mosazné obrazy, ty v každou hodinu jeden po druhým na cimbál kladivami bijí.*“¹⁴⁶ Dále je zde dlouhá budova zabírající celou jednu stranu náměstí, ve které se pronajímají pokoje, a obsahuje také podloubí, ve kterém jsou krámky. Tento dům prý náměstí nadmíru šlechtí.¹⁴⁷ Dále popisuje vysokou věž, ve které je schodiště, po kterém lze až nahoru vyjet na koni; městskou knihovnu, mincovnu, solnici, kostely, a ještě další budovy,¹⁴⁸ což celkově vytváří dost podrobný popis náměstí sv. Marka. Donín také velice podrobně popisuje arzenál, tedy zbrojnici, která je velice dobře opevněná, a připomíná spíše vlastní město. Donín popisuje obsah jednotlivých budov, kterých je třináct, mezi který patří zbraně, munice, vojenské náčiní, části lodí a potřeby na jejich výrobu, a také velká a draze vyzdobená knížecí loď.¹⁴⁹ Součástí je také asi 200 rozložených lodí, které se mohou v případě potřeby během dne dát dohromady a vyslat na moře. Dále věnuje Donín pozornost kupcům, kterých je zde velmi mnoho a pocházejí ze všech stran světa, odkud sem dovážejí mnoho exotického zboží. Dále zmiňuje, že ačkoliv Benátky leží uprostřed moře a nic zde neroste, je ve městě všeho dostatek, jelikož se většina zboží dováží z okolních oblastí.¹⁵⁰ Na trzích jsou také přítomni nosiči, kteří lidem za drobný poplatek zboží donesou až do jejich domů, či hospod, jsou-li to cizinci. Donín také neopomíná zmínit správu města. Předně říká, že Benátky jsou svobodné město, které nikdy nebylo přemoženo; dále, že kníže se volí losem, vládne až do své smrti, a všechna rozhodnutí činí se souhlasem rady a senátorů; je také popsán jeho oděv a ceremoniál, který se koná vždy,

¹⁴⁵ Z DONÍNA, B.: *Cestopis*, s. 185.

¹⁴⁶ Tamtéž, s. 185.

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 185.

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 186–187.

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 187–188.

¹⁵⁰ Tamtéž, s. 189.

když kníže opustí svůj palác.¹⁵¹ Občané města jsou rozděleni do tří stavů: stav vladycký, který spravuje městské statky; stav měšťský, který zastává funkce v kancelářích a v radách; a stav obecního lidu. Dále Donín popisuje čtyři rady a vyjmenovává nejvýznamnější úřady.¹⁵² Popsán je také benátský oděv, který obvykle sahá až po zem, přičemž nejvyšší představitelé jej mají barvy červené, a senátoři a „*cavallieri*“ barvy brunátné.¹⁵³ Měšťané pak nosí hábity z červeného sukna. Ženský oděv je prostý, a ačkoliv moc často ven nevycházejí, doma nosí velice drahé šperky. Nakonec Donín popisuje okolí města, jelikož se zde nachází mnoho ostrovů, na kterých je spousta domů, kostelů, klášterů, a zahrad.¹⁵⁴ Zmiňuje zde město Murano, které se podobá Benátkám, kde se vyrábí velice pěkné skleněné výrobky, které připomínají křišťál, a které se vyvážejí do různých evropských zemí, jelikož „*ve všem světě podobných se nenachází*“.¹⁵⁵

5.3. Závěr

Bedřich z Donína procestoval značnou část Apeninského poloostrova, postupně navštívil Lombardii, Ligurii, Toskánsko, Umbrii, Ankonskou marku, Latium, Kampánii, Romagnu a Benátsko. O každé z těchto oblastí podal zeměpisný úvod, kde vyjmenovává nejvýznamnější města, jezera, řeky, hory, a pěstované plodiny. Během své cesty po Itálii Donín popsal vše, co jej zaujalo či oslnilo. O každé oblasti, kterou navštívil, tak podává docela zajímavý obrázek, který je složený z občas až encyklopedických informací, jeho osobního dojmu, a popisu měst a míst, která navštívil, to vše je navíc proloženo latinskými citáty významných autorů. Z Donínových popisů si tak lze o Itálii vytvořit obrázek velice úrodné, malebné, a, jak sám často píše, veselé krajiny. O významných městech pak podává základní informace a občas i stručnou historii, a pak popisuje důležité budovy, mezi které řadí

¹⁵¹ Z DONÍNA, B.: *Cestopis*, s. 190.

¹⁵² Tamtéž, s. 190–191.

¹⁵³ Tamtéž, s. 191–192.

¹⁵⁴ Tamtéž, s. 193.

¹⁵⁵ Tamtéž, s. 194.

hlavně kostely, paláce, hrady a zámky, špitály, zahrady, a přístavy, pokud jsou ve městě přítomny. Často také věnuje zmínku i obyvatelům měst, zejména jejich oděvům a povoláním. V mnoha případech jsou jeho popisy velice podrobné, obsahující i konkrétní rozlohy budov a vzdálenosti. Díky tomu je docela možné, že by se jeho popisy daly použít k orientaci v některých městech, minimálně v době, kdy cestopis vyšel. Bedřich z Donína byl katolík, a díky tomu bylo hlavním cílem jeho výpravy významné poutní místo Loreto. Tomuto místu a jeho historii věnoval značnou část svého cestopisu, avšak ani zdaleka nebylo jediným významným místem, kterému se dostalo jeho pozornosti. Avšak důvod jeho cesty se značně projevil na jeho vnímání měst, která navštívil, jelikož je téměř v každém městě, které navštívil, popsán každý větší kostel, který se zde nachází, včetně zajímavých předmětů s náboženským významem, jako byly předměty související s Kristovým ukřižováním, či obrazy, u kterých se děly zázraky. Z toho vyplývá, že návštěvou těchto kostelů zřejmě strávil spoustu času, a tím pádem se dá soudit, že to byl hlavní cíl jeho zájmu během jeho cesty po Itálii.

6. Analýza a porovnání cestopisů

6.1. Popis Benátek

Prvním rysem, který je společný pro tři z mnou zkoumaných cestopisů, totiž Hasištejnského, Prefáta, a Haranta, jsou informace o cestovním ruchu mezi Benátkami a Svatou zemí. Tito tři cestovatelé však vzhledem k časové prodlevě mezi jejich cestami nepodávají stejný obrázek. V případě Hasištejnského a Prefáta, ačkoliv cestu podnikli 53 let po sobě, totiž nebyl problém sehnat v Benátkách loď cestující do Svaté země, jelikož byl o tuto cestu v jejich době veliký zájem, zatímco Kryštof Harant, cestující 52 let po Oldřichu Prefátovi, již měl se sehnáním své přepravy docela problém, jelikož počet poutníků postupně klesal, a proto již město neposílalo do Svaté země vlastní lodě a počet majitelů lodí, kteří se poutníkům nabízeli, také značně poklesl. Proto si poutníci museli domluvit přepravu sami. Liší se také míra informací o smlouvě, kterou musel poutník uzavřít s patronem lodi. Hasištejnský stručně zmiňuje její obsah, a také to, že ji musel potvrdit benátský kníže. Prefát zase velice podrobně popisuje jednotlivé položky smlouvy, její zapsání na dva listy, z nichž jeden si nechá patron a druhý poutník, a pak také potvrzení smlouvy knížetem. V případě Haranta se žádnou informací ohledně smlouvy nedozvídáme, z čehož se dá soudit, že buď to pro něj nebylo důležité, nebo už na to v jeho době nebyl kladen takový důraz, vzhledem k výše zmíněnému poklesu takových cest.

Obecnému popisu města se ve svých cestopisech věnují dva autoři, Kryštof Harant a Bedřich z Donína. Oba chválí polohu města, díky které je velice dobře bráněno. Shodují se také v popisu kanálu, který městem protéká. Shodně říkají, že má na šířku 40 kroků, větví se z něj třináct menších kanálů, vede přes něj jeden velký most, který má velmi vysoký oblouk, takže pod ním projedou i veliké lodě. Dále společně zmiňují, že město leží na ostrůvcích, které spojuje 450 mostů. Shodují se také v počtu klášterů a špitálů ve městě, kterých je 41, respektive 17. Spolu s Oldřichem Prefátem také zmiňují, že se po městě lidé přepravují na

lodičkách, které se nazývají gondoly. Ovšem v některých informacích se také liší: Harant například zmiňuje počet tři až čtyři a půl tisíce gondol, zatímco v době Donínovy návštěvy se již tento počet pohybuje okolo osmi tisíc; odlišný je také počet kostelů ve městě, který byl za Haranta 72 a za Donína jen 62. V Hasištejnského popisu se vyskytuje ještě jiný počet kostelů a klášterů, který je 67, respektive 76. To by naznačovalo, pokud se cestovatelé nezmýlili v počtech, že počet kostelů mezi návštěvami jednotlivých cestovatelů nejprve narost, a pak poklesl, zatímco počet klášterů od dob Hasištejnského poklesl velice značně.

Popis baziliky sv. Marka je rovněž společný pro cestopisy Haranta a Donína. Jelikož část Donínova popisu kostela chybí, nelze říci, jestli si stejně jako Harant všiml také vnějšího vzhledu, či nikoliv. Uvnitř oba zaujala klenba nad oltářem, na které jsou výjevy ze Starého a Nového zákona, které oba popisují jako složené z drobných hadích kamínků. Oba rovněž popisují benátský poklad, který spatřili na vlastní oči, a jehož obsah částečně, jelikož je to poklad velice obsáhlý, vyjmenovávají. Zajímavým faktem je, že oba dva v tomto výčtu vyjmenovávají rohy jednorožce, o jejichž pravosti ani jeden z nich nepochyboval, což značí, že buď o nich pochybovat nechtěli, nebo byl jejich původ velice přesvědčivě podán. Donín a Prefát pak zmiňují také velice drahý kámen jménem *karbunkulus*, který je součástí pokladu, ačkoliv jej každý viděl při jiné příležitosti.

O městské zbrojnici podali zprávy tři ze čtyř cestovatelů: Hasištejnský, Harant, a Donín. Ovšem centrum jejich zájmu je rozdílné. Zatímco Hasištejnský popisuje hlavně vnější vzhled, Harant a Donín se věnují hlavně popisu obsahu jednotlivých budov. Všichni tři se shodně věnují popisů pracovníků a jejich činností v areálu. Co se týče jednotlivých budov, jejich počet se liší v každém popisu. Hasištejnský popisuje šest komor s vybavením, Harant patnáct budov, a Donín třináct. Co se týče Harantova a Donínova popisu obsahu budov, až na jejich různý počet je tento popis velice podobný. Oba také vyjadřují obdiv ke knížecí lodi

jménem *Bucentauro*, která zde stojí a na den Nanebevstoupení Páně vyjíždí na moře při obřadu zasubování knížete s mořem.

Ve všech cestopisech, až na ten Prefátův, jsou zmíněny i další významné budovy ležící na náměstí sv. Marka. Donínův popis je nejpodrobnější, zatímco popis Hasištejnského, čítající kromě zbrojnice pouze knížecí palác, zase nejstručnější. Budovou, která zaujala jak Haranta, tak Donína je věž, uvnitř které je schodiště, vedoucí až na vrchol, po kterém se dá vyjet i na koni. Obecně je pak toto náměstí popsáno s obdivem, který je založený jak na velikosti náměstí, tak na přepychovosti budov, které zde leží.

Správa města je dalším bodem, kterému se autoři ve svých textech věnují, opět s výjimkou Prefáta. Hasištejnský s Donínem se shodně zajímají o velikost benátského panství a jeho državy, které Donín i vyjmenovává. Volby knížete se dotýkají všechny tři cestopisy. Dohromady z nich dostáváme dost podrobné informace. Kníže, či jinak také dóže, je volen z řad centulánů, kteří mezi sebou volí kandidáty tak dlouho, dokud jeden z nich nemá o dvacet pět hlasů více než ostatní. Zvolený kníže pak vládne až do své smrti a během svého vládnutí musí všechna svá rozhodnutí nechat schválit radou, která rozhoduje na základě většiny. Harant s Donínem také shodně popisují ceremoniál, který následuje zvolení nového knížete, rozdělení obce do tří stavů, a popis hlavních městských úřadů. Zajímavou informací je výše knížecího důchodu, který v době Hasištejnského dosahoval čtyř tisíc zlatých ročně, zatímco Donín jeho výši stanovuje na třicet pět tisíc.

Všichni autoři pak zmiňují některé významné události, které se konají během roku, a také různé aktivity, kterými se měšťané zabavují. První z těchto událostí jsou zasnuby Benátek s mořem, které popisují Hasištejnský a Harant. Popisují, jak se na den Božího vstoupení vypraví knížecí galéra doprovázená mnoha gondolami a lodičkami, dopluje za město k místu, kde stojí dva hrady, kde zastaví. Patriarcha pak vykoná několik obřadů a posvětit moře, načež kníže řekne proslov, třikrát na šňůře spustí do moře prsten, a nakonec do

moře vhodí jiný prsten na znamení zasnub. Po návratu lodí se pak ve městě koná hostina. Oldřich Prefát pak popisuje jinou událost, totiž slavnosti Těla a Krve, při které se v kostele sv. Marka koná mše, poté se koná procesí okolo náměstí, následované další návštěvou kostela, ve kterém se přítomným ukáže slavný benátský poklad. Co se týče obyvatel města, tak ti tráví značnou část svého volného času zábavou, mezi kterou patří závody lodiček, tanec, divadelní představení, a různé soutěže. Kryštof Harant také popisuje, jak se někteří měšťané nechávají pro zábavu prudce spouštět s rukama svázanýma za zády ze sloupu, což se většinou provádí zločincům jako trest, jelikož ví, jak se při této činnosti nezranit.

6.2. Obecné rysy

Lze říci, že každý z cestovatelů svůj pobyt na Apeninském poloostrově strávil a zachytil odlišně. Jan Hasištejnský se při svém pobytu v Benátkách, ačkoliv popsal nejznámější budovy ve městě, zaměřil hlavně na kláštery ve městě a jeho okolí. Jejich popis tvoří značnou část kapitol věnovaným tomuto městu. Kromě popisu staveb pak také podává obraz návštěvy mantovské markraběnky, což nám dává nahlédnout do diplomatických záležitostí města, což neposkytuje žádný jiný z mnou studovaných cestopisů.

Pobyt Oldřicha Prefáta je zase charakterizován pouze popisem jedné události, totiž slavnosti Těla a Krve, která je ovšem popsána do nejmenších podrobností. Jinak to z jeho cestopisu vypovídá o tom, že se soustředil hlavně na cíl své cesty, totiž návštěvu a popis Svaté země.

Kryštof Harant byl během svého pobytu v Benátkách a Padově velice zvědavý a navštívil mnoho významných památek, o kterých má kromě jejich popisu vždy co říci. Často se také uchyluje k tomu své zážitky porovnávat s tím, co již předtím někde, hlavně ve své rodné zemi, viděl. Zajímal se rovněž o prosté obyvatelstvo a jejich zvyky, z nichž popisuje například zábavy konané v Benátkách, a městský fond a proces splácení dluhů v Padově. Jako

vzdělaný člověk také věnuje pozornost politickému systému města. Jako znalý hudebník si také všímá a komentuje tento aspekt své návštěvy ve městě.

Bedřich z Donína procestoval ze všech čtyř cestovatelů největší část Apeninského poloostrova, díky čemuž toho o něm má nejvíce co říci. Zajímá se jak o italskou přírodu, tak i o zajímavé stavby ve městech, jež navštívil. Jako oddaný katolík, vždyť také cestu vykonal s cílem navštívit významné poutní místo Loreto, se tak ve svém popisu věnuje z velké části církevním stavbám, hlavně kostelům, ale také špitálům, které vždy ležely poblíž. Velkou pozornost však přikládá také zahradám, ve kterých má zjevně velkou zálibu. Při cestování přírodou si všímá všemožných přírodních útvarů, které byly buď zajímavé, nebo pro něj neobvyklé, jako například kráter vyhaslé sopky, se kterým se u nás nemohl setkat. K podivení ovšem je, že se vůbec nezmiňuje o sopce Vesuv, v jejímž okolí se ocitl během cesty z Neapole. Občas pak také věnuje svou pozornost způsobu oblékání obyvatel některých měst, což je pro ostatní cestopisy neobvyklé.

Celkově se dá říci, že všechny cestopisy přikládají shodně velký důraz na popis církevních budov, který tvoří důležitou část jejich obsahu. Další významnou oblastí je pak popis kulturních aspektů navštívených míst. Menší pozornost je pak věnována měšťanům, zejména jejich oděvům a tomu, jak se baví ve svém volném čase. Ovšem toto se zřejmě týká hlavně bohatších vrstev obyvatelstva. Chudším části se totiž cestovatelé téměř nevěnují, snad jen s výjimkou pracujících v benátské zbrojnici, kde jsou zmíněni spíše kvůli jejich počtu. Místním zvyklostem je také věnováno mnoho místa, ačkoliv ty, které jsou zmíněny, jsou zmíněny zřejmě kvůli své zajímavosti a neobvyklosti. V Benátkách je pak hlavní pozornost věnována náměstí sv. Marka, z čehož se dá soudit, že to bylo díky přítomnosti mnoha významných budov nejdůležitější místo ve městě.

Z toho všeho vyplývá, že obraz Itálie, který nám dané cestopisy představují, zachycuje hlavně oblast náboženství, kultury, a života majetnější části obyvatelstva. Když se k tomu

přidá ještě zeměpisný popis Itálie z pera Bedřicha z Donína, dostaneme obraz velice idylické, veselé, a bohaté země, kde je všeho dostatek, všichni se mají dobře, a tudíž kde stojí za to žít. V úvodu jsem si položil otázku, zda si cestovatelé při svých cestách všimli nějakého kulturního úpadku, který Itálii postihl v důsledku úpadku španělského impéria od počátku 17. století. Z rozboru mnou studovaných cestopisů jsem dospěl k závěru, že popis autorů z konce 15. století, průběhu 16. století, i z počátku století 17. je velice konzistentní. Nezaznamenal jsem tedy žádnou znatelnou změnu v kulturní situaci, která je vždy popsána s velkou chválou a obdivem.

Závěr

V této práci pracuji se čtyřmi cestopisy, které popisují oblast Apeninského poloostrova v období mezi lety 1493 až 1608, což se dá pro jednoduchost nazvat dlouhým šestnáctým stoletím. Tři z těchto cestopisů, totiž cestopis Jana Hasištejnského z Lobkovic, Oldřicha Prefáta, a Kryštofa Haranta z Polžic a Bezdržic, se zabývají téměř výhradně popisem Benátek, které byly zastávkou na jejich cestě do Svaté země. Cestopis Bedřicha z Donína je pak výsledkem jeho „loretánské pouti“, během které procestoval značnou část Apeninského poloostrova.

Ještě než jsem se začal věnovat jednotlivým cestopisům, popsal jsem situaci, v jakém se cestovatelé a cestování obecně nacházelo na přelomu středověku a novověku, tedy v době, kdy začala společnost díky objevení Nového světa, a také díky rozšíření knihtisku, překonávat hranice vlastní země a dobrovolně se vydávat do světa za dobrodružstvím a zkušenostmi. Díky tomu se v mnoha zemích značně zvýšila obeznámenost s okolními zeměmi, míra jejich spolupráce díky obchodním stykům, a také vzájemný kulturní vliv. Dále jsem popsal situaci, v jaké se nacházelo cestování konkrétně v českých zemích, zejména jaké byly důvody k cestování, a jaké byly nejčastější cíle. Nakonec jsem popsal, proč byla právě Itálie tak častým cílem nejen českých, ale všech evropských cestovatelů a poutníků. Hlavním důvodem je fakt, že Itálie byla v této době z celé Evropy na nejvyšší úrovni v oblasti kultury, díky čemuž zde stála jedna z nejnádhernějších a nejkrásnějších měst, působili zde přední umělci, a také zde byly jedny z nejvýznamnějších evropských univerzit, kam začínalo jezdit od druhé poloviny 16. století mnoho mladých šlechticů, kteří zde měli nabrat zkušenosti a vzdělání. Také jsem popsal dojmy, které na českou šlechtu zanechala výprava z let 1551–1552, při které doprovázela Maxmiliána II. na jeho cestě do Španělska a zpět. Během této výpravy spatřili účastníci Mantovu, Janov, Milán, či Pavii, což v nich zanechalo hluboký dojem, ale na druhou stranu také zjistili, jak draho v těchto městech, zejména v Janově, je. V poslední části této

podkapitoly jsem pak podal dojmy českých šlechticů z Benátek, které byly hlavní zastávkou při poutích do Svaté země, díky čemuž se staly asi prvním městem, které se začalo přizpůsobovat cestovnímu ruchu.

Jan Hasištejnský se během své zastávky v Benátkách zaměstnával hlavně návštěvou kostelů a klášterů, které se vyskytovaly ve městě a jeho okolí, včetně výčtu relikvií, které vlastní a zázraků, které jsou s nimi spojeny. I přes to ovšem popisuje nejvýznamnější stavby ve městě, mezi které počítá knížecí palác, zbrojnici, a baziliku sv. Marka. Také se zajímal o fungování města a jeho správu, když popisuje způsob volby nového knížete. Během jeho přítomnosti došlo ke dvěma důležitým událostem, které velice podrobně popisuje. Šlo o návštěvu mantovské hraběnky, což nám dává nahlédnout do způsobu fungování městské diplomacie, a o obřad zasňobování Benátek s mořem, což byl jeden z nejdůležitějších ceremoniálů, které se v Benátkách každý rok dějí.

Návštěva Oldřicha Prefáta v Benátkách byla, co se týče množství informací, popsána velice stručně. Ve svém cestopise popisuje hlavně smlouvu, kterou uzavřel s patronem lodi, na které měl Benátky opustit, a pak také slavnost Těla a Krve, kterou zachycuje velice podrobně.

Kryštof Harant ve svém cestopise prokazuje značné znalosti, když často doplňuje svůj popis informacemi, které nabyl z knih. Podává tak stručnou historii Benátek a jejich charakteristiku. Poté popisuje budovy, které ve městě navštívil, mezi které patřila městská radnice, bazilika sv. Marka, zbrojnice, a věž, která stojí na náměstí sv. Marka. Dále popisuje volbu knížete, městskou správu, významné funkce, a také některé způsoby, jak se měšťané ve městě baví. Během svého pobytu v Itálii navštívil také Padovu, kde jej zaujala hlavně místní univerzita. Velice důležitou informací je také to, že v době jeho cesty do Svaté země již byl problém sehnat loď, která by jej dovezla tam a zpět, jelikož zájem poutníků o toto místo značně poklesl.

Bedřich z Donína toho ze své cesty po Apeninském poloostrově popsal jednoznačně nejvíce, což bylo způsobeno také odlišným charakterem jeho cesty. Jelikož bylo jeho cílem italské Loreto, které bylo významným poutním místem díky přítomnosti domu Panny Marie, mohl si dovolit navštívit a popsat mnoho míst, která v Itálii leží. Navštívil tak mnoho krajů a významných měst, mezi které patřily například Benátky, Florencie, Janov, Neapol, či Řím, o kterých podává zajímavé informace a přikládá k tomu osobní zkušenosti. Všimá si nejen místní kultury, včetně příležitostného vyobrazení místního tradičního kroje, ale popisuje rovněž významné stavby a památky.

V závěrečné kapitole pak porovnávám tyto cestopisy mezi sebou, abych zjistil, jaké informace mají společné, a v čem se naopak liší. Nejdůležitějším prvkem, který cestopisy spojuje, je důraz kladený na popis církevních budov a cenností, které vlastní. Na základě tohoto rozboru jsem pak vytvořil ucelený obraz Itálie, který tyto cestopisy podávají. Tento obraz je velice pozitivní, popisující Itálii jako zemi bohatou, obklopenou krásnou přírodou, a s veselými a spokojenými obyvateli.

Má práce však toto téma rozhodně nevyčerpala, jelikož jsem pracoval pouze s omezeným počtem pramenů. Myslím si, že obzvláště Cestopis Bedřicha z Donína nabízí mnohem více, než kolik jsem z něj využil. Ovšem stále je možné zvolit i jiný výběr pramenů, který může podat zcela odlišný pohled na Itálii a její kulturu.

Použitá literatura

Primární literatura:

HASIŠTEJNSKÝ Z LOBKOVIC, Jan – MALEČEK, František Alois (ed.). *Putování k svatému hrobu*. Praha 1902.

KOŽÍK, František: *Cesta Kryštofa Haranta z Polžic a z Bezdružic a na Pecce: z království Českého do Benátek, odtud do země Svaté, země Judské a dále do Egypta, a potom na horu Oreb, Sinai a sv. Kateřiny v pusté Arabii*. Praha 1988.

PREFÁT Z VLKANOVA, Oldřich – HRDINA, Karel (ed.): *Cesta z Prahy do Benátek a odtud potom po moři až do Palestiny, to jest do krajiny někdy Židovské, země Svaté, do města Jeruzaléma k Božímu hrobu, kteraužto cestu s pomocí Pána Boha všemohúcího šťastně vykonal Voldřich Prefát z Vlkanova léta Páně MDXXXVI*. Praha 1947.

HARANT Z POLŽIC A BEZDRUŽIC, Kryštof: *Cesta z Království českého do Benátek* [online]. V MKP 1. vyd. Praha: Městská knihovna v Praze, 2011 [cit. 2016-03-24]. 1. díl. Dostupné z WWW: <http://web2.mlp.cz/koweb/00/03/60/26/11/cesta_z_kralovstvi_ceskeho_1.pdf>.

Z DONÍNA, Bedřich: *Cestopis Bedřicha z Donína*. Praha 1940.

Sekundární literatura:

BINKOVÁ, Simona – POLIŠENSKÝ, Josef: *Česká touha cestovatelská: cestopisy, deníky a listy ze 17. století*. Praha 1989.

HOJDA, Zdeněk – KAŠPAROVÁ, Jaroslava: *Bohemia - Italia: Češi ve Vlaších a Vlaši v Praze 1600–2000*, Praha 2000.

HOJDA, Zdeněk: „Kavalírské cesty“ v 17. století a zájem české šlechty o Itálii. In: *Itálie, Čechy a střední Evropa. Referáty z konference pořádané ve dnech 6. – 8. 12. 1983*. Praha 1986, s. 216–239.

- HRDINA, Jan: *Zásnuby dóžete s mořem. Benátky očima pozdně středověkých poutníků*. In: *Dějiny a současnost*, 8/2005, s. 33–36.
- KOLDINSKÁ, Marie: *Kryštof Harant z Polžic a Bezdržic: Cesta intelektuála k popravišti*. Praha – Litomyšl 2004.
- KŠICOVÁ, Danuše: *Cesty do Svaté země: XII.–XX. století: mýty a realita v ruských a českých cestopisech*. Brno 2013.
- KUNSKÝ, Josef: *Čeští cestovatelé. Díl první*. Praha 1961.
- PÁNEK, Jaroslav: *Cestování jako modernizační činitel středověké a raně novověké společnosti (Problémy a úkoly českého výzkumu)*. In: BOBKOVÁ, Lenka – NEUDERTOVIÁ, Milena (edd.). *Cesty a cestování v životě společnosti*. Ústí nad Labem, Acta Universitatis Purkynianae Philisophica et Historica, Studia Historica II 1995, s. 9–22.
- PÁNEK, Jaroslav: *Čeští cestovatelé v renesanční Evropě (Cestování jako činitel kulturní a politické integrace)*. In: *Český časopis historický*, 5/1990, s. 661–682.
- PÁNEK, Jaroslav: *Výprava české šlechty do Itálie v letech 1551–1552*, České Budějovice 2003.
- STORCHOVÁ, Lucie: *Mezi houfy lotrův se pustiti...: České cestopisy v Egyptě 15.–17. století*. Praha 2005.
- SUCHÁ, Libuše. *Cesty do Svaté země a její prostor v renesančních cestopisech* [online]. Brno, 2010 [cit. 2016-02-20]. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. Vedoucí práce Hana Bočková. Dostupné z: <http://is.muni.cz/th/86732/ff_m/>.
- TICHÁ, Zdeňka (ed.): *Jak starí Čechové poznávali svět: výbor ze starších českých letopisů 14.–17. století*. Praha 1985.

Resume

This thesis aims to analyse and compare works of the most important Czech travellers who travelled through Italy during the long 16th century, which were Jan Hasištejnský z Lobkovic, Oldřich Prefát z Vlkanova, Kryštof Harant z Polžic a Bezdružic, and Bedřich z Donína. Based on their works I then try to create a complex image of Italy of their period which stems from the descriptions of places the authors put the most emphasis into and features their works had in common. This thesis also introduces the situation in which the travellers found themselves in and provides a brief summary of the aspects of their lives which were relevant for their perception of foreign countries.